ÁN POP RETEGANUL.

INTEA VITEAZUL

TRADIȚIUNI

LEGENDE

ȘI

SCHIȚE ISTORICE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BRAȘOV,

TIPOGRAFIA A. MUREȘIANU

I.

Ardealul este ţéra poveştilor şi a minunilor, cum nu mai este altă ţéră sub sóre. Numai în Ardeal a putut trăi Elena, cea mai frumósă femeiă cu pĕrul de aur, după care Arghir, fiiul regelui Acleton, era sĕ-şĭ pună capul; în Ardeal şi-au avut locaş ḑînele, bălaurii, priculicii, strigoii, moroii, ielele, frumuşelele, şi din Ardeal s'au dus în alte ţĕrĭ, după ce aicĭ nicĭ nu le mai cuprindea locul. In Ardeal au trăit şi uriaşii, acei ciclopĭ, carĭ călcau de pe munte pe munte, din carĭ unii, ca Strîmbălemne, Sfarmă-piétră, Clătină-munţii, Setila, Fómetea pămêntului, Tintilă şi alţii, erau spaima lumii; ér alţii, ca Buturugă cât o nucă, Omul cât schiopul, barbă cât cotul, Dracul, Smeul şi alţii ca ei erau de rîsul lumii, pe când un Fĕt-frumos, o Ileană Cosinteană (Cosînzană), Cap înflorit, Omul cu cap de florĭ şi cu trup de cingătoare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

apoi sfânta Joi, stânta Vineri, stânta Duminecă ș. a. erau pentru binele și fericirea lumii.

S'ar întreba cine-va, cum de vine Ardealul patria atâtor ḑeităţi deosebite? Cum încap lângă olaltă uriașii cu ḑinele? Fĕt-frumos cu Buturugă? Sânta Joi cu Marţolea? Sfântul Sóre cu Buricul pământului?

Dér nu ne vom mira nicĭ-decât, décă vom lua în considerare, că:

Popórele, carĭ locuesc adĭ Ardealul și a căror fantasiă e plină de ḑeităţi și ființe supra-umane, au avut deja la venirea lor aicĭ ḑeităţile lor, proprii ţĕrilor de unde veniră, și la venirea lor aci pe lângă cele ce le aduseră cu sine, mai aflară și aci ḑeităţile ţinutului acestuia, ḑeităţile popórelor, ce aci trăiau.

Cluj-Cluj / Central University Library Cluj

De bună sémă, că alte ḑeităţĭ au avut Dacii, antecesorii Romanilor din aceste plaiurĭ, și alte ḑeităţĭ au adus Romanii din ţĕrile de unde veniră; alte ḑeităţĭ au adus Sĕcuii și altele Slavii, ér ḑeităţile înfiórătóre ale Saşilor teutonĭ, mai târḑiu veniţĭ aci, sunt érăşĭ altele.

Dacii vor fi avut nescarĭ ḑei-

tăți rĕsboinice, gata de atac, căcĭ în luptă continuă au trăit ei aci, cu natura și cu productele ei; lupii și ursii cei mulți țineau pe vechiul Dac tot cu arma în mână, ér clima și firea pămêntului, nefiind din cele mai prielnice, au trebuit sĕ lucreze și asude mult pănă sĕ aibă cu ce trăi; trebuia dér, ca Dacul sĕ fiă harnic și rĕsboinic, ér ḑeităților lui asemenea, de-óre-ce fiă-care popor își are ḑeităților după cum îl trage firea și împrejurările, între carĭ trăesce.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Romanii la venirea lor aci au adus cu sine ḑeități de ale Sudului, de cele blânde și frumóse, molatice și amoróse, carĭ însĕ, venind aci, s'au încuscrit cu ale Dacilor și au procreat ḑeități nouĕ-nouțe, nicĭ italice, nicĭ dacice, ci ḑeități proprii românescĭ ardelenescĭ. Tot ast-fel s'a întêmplat mai târḑiu cu ḑeităților aduse de Sĕcui, Ungurĭ și Sașĭ. Ḑeităților Sĕcuilor sunt rĕsbunătóre, înfocate, lesne se ațință, ca cocoșii; ale Sașilor sunt mai nĕcăjite și decĭ mai precaute, dér și mai avare în daruri, sunt ḑeități de-ale Nordului;

ale Ungurilor sunt tot smei și uriași, carĭ vor numai sĕ stăpânéscă cu puterea din „curțile“ lor; deităților acestor neamurĭ sunt torturătóre, de ele are omul numai fricĕ, dér nicĭodată iubire și încredere, ca de ḑeităților Sudului, de ḑeităților Românului, pe care le iubesce și cinstesce, le aduce jertfe. Așa d. e. Iléna Cosinténa (Cosinzana) cea adusă din Italia, e atât de iubită poporului nostru, cât pănă în ḑiua de adĭ o cinstesce cu cununĭ de florĭ galbine (Sânziene) și adecă cu atâtea, câte „suflete“ sunt în casă, de tot sufletul o cunună, că décă ea face ca cununile sĕ stee pe casă, atuncĭ nicĭ unul din ei nu móre în acel an; ér acela, a cărui cunună a căḑut de pe casă, va muri; decĭ ea-i o ḑeitate bună, care preparéză pe om de a se gândi la ce are de făcut, când 'i-se apropie mórtea Ea-i o fată fórte frumósă, cu pĕr de aur, veḑĭ bine, cu ochii mierii ca flórea grâului, apoi albă, Dómne, ca cașul. Fĕt frumos e alb și el —, dér alb ca laptele:

Ochișorii lui
Mura câmpului,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sprâncenele lui
Spicul grâului,
Mustecióra lui
Péna corbului.

Acesta s'a schimbat în decursul vremei și a devenit din Fĕt-frumos Ioan Sântion, nănașul lui Dumneḑeu, pe care-l pomenesce poporul în colindele dela Crăciun și Anul nou.

Precum în fantasiă își are poporul monstruositățĭ rele și ḑeităţĭ bune; rele, carĭ nedreptățesc pe cele bune, și cele bune caută în diferite moduri de a se scăpa de cele rele: așa a avut și are în realitate fiinţe rele și bune; rele, carĭ i-au luat și-i iau totul, carĭ iau dela popor:

Digitized by Central University Library Cluj

Și casa și buhaiul,
Și cojocul și mălaiul,

și față cu aceste are vitejĭ eșiţĭ din sînul lui, carĭ caută a-i aduce cu puterea lucrurile răpite, luate cu sila.

Un monstru din poveste fură din ţéra Împĕratului verde sórele, luna și stelele, ér Fĕt-frumos omóră pe monstru, aduce sórele, luna și stelele în desagĭ acasă la împĕratul

verde, ér acela-i dă fata de soție și și jumětate împěrăția dестre.

Un bălaur se face stăpân peste singura fântână aflătóre în satul Împěratului roșu și nu dă poporului apă, décă acesta nu-i dă în tótă ḑiua câte-o fată mare sĕ-o mănânce, până ce în urmă trebuia sĕ-i dea chiar pe fata împěratului. Păn' atuncĭ a mers cum a mers, a suspinat și răbdat poporul, dér atuncĭ se ridică din popor un Fĕt-frumos și tăià tóte capetele bălaurului și scóse fata sĕ și-o facă nevastă șie-și; dér Ţiganul, sluga lui Fĕt-frumos, minte împěratului, că el a omorît pe bălaur, și cât p'aci era sĕ-i dea lui fata, care plângea și suspina, bine sciind, că altul e eroul; ba Ţiganul devenise chiar mire, ședea pe 12 perinĭ la masă, până 'i-se demascà mișelia; atuncĭ fù legat de códele a douĕ *iepe sirepe* și făcut mii de bucățele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In alt mit, un om sĕrac avea o singură holdă de grâu, și o lucra cu diligință, și holda se făcea până era de secere, ér când da sĕ-o secere, un bivol mare, negru, i-o păscea și ₰racului nu-i rĕmânea, decât truda,

până ce unul din feciorĭ, cel mai mic, cel mai voinic, mi-l urmărì și mi-l omorì; din acel ceas holda rĕmase nebântuită și, deși mică, le da hrana de tóte ḑilele, erau singurĭ stăpânĭ peste ea.

Cine nu vede în bivolul cel negru al acestui mit pe asupritorii de odinióră ai poporului, carĭ păsceau și cea mai mică holdă a sĕracului, până ce un Horea, Iancu, Pintea și alțiĭ îl alungară?!

Evident, că pe asupritorĭ poporul i-a urît și-i uresce, ér pe mântuitorĭ i-a cinstit și venerat, ascriindu-le chiar nemurirea. Intre Moți și aḑĭ se află, carĭ nu cred, că Iancul ar fi mort, ér despre Pintea vitézul sunt fel de fel de miturĭ, în carĭ se susțin despre el lucrurĭ supra-naturale, precum vom vedé.

Dér cine a fost Pintea vitézul? Cum de numele lui a ajuns departe de locul, unde el a petrecut și murit?

In munții de Méḑă-nópte-Apus ai Ardealului este un sat cu numele Măgógea, locuit esclusiv de Românĭ, ca tóte satele din apropiare. Românii din Măgógea erau toțĭ „nobilĭ“,

aparţinĕtorĭ vestiţilor puşcaşĭ ai lui George Racoţi, nu slugeau adecă la „domnĭ“, dér nicĭ nu aveau iobagĭ, erau va sĕ ḑică stăpânĭ pe ce aveau ei, dér nu-şĭ însuşiau dreptul de-a fi stăpânĭ şi peste al altuia. Unii din ei erau ómenĭ mai cu stare, ér alţii erau mai sĕracĭ, căcĭ locul e puţin productiv, mai numai din economia vitelor se susţineau pănă înainte de asta cu o sută de anĭ; numai după aceea încet cu încetul lăzuiră păduri şi-şĭ făcură loc de bucate.

Cam cu 200 de anĭ înainte trăia în Măgógea un bocotan mare, numit Stupul, căcĭ era bogat, ca un stup, care-i mai bogat. Intre alţĭ servitorĭ avea Stupul şi un servitor cu numele Cupşa Pintea. Un an de ḑile îl slugĭ Pintea pe Stupul, dér nicĭ un cuvênt din gura lui n'a scos; toţĭ îl credeau mut, că era tăcut şi gânditor. Părinţĭ nu avea. Şi Stupul purta rĕu pe Pintea, nu-i da nicĭ de mâncare de ajuns, ér lucru îi da pănă-i pârăiau ósele. Se gândia adesea bietul Pintea la ḑicala cânteculuĭ:

Cine-i slugă la altul
Multe rabdă săracul;
Las' să rabde, décă șede,
Codru-i mare și nu-l vede!

Odată fiind la plug Pintea cu stăpânul, acesta, de ce, de ce nu, destul că ia oticul și îl încinge pe Pintea peste spate. Acésta a fost prea mult și pentru un mut. Decĭ se înfurià, băgà codoriștea sbiciului în pământ și strigà rĕstit cătră stăpânul sĕu: „Pân'a face codoriștea asta frunză verde, nu mĕ mai veḑĭ; va fi amar de ḑilele tale, de va înverḑi pănă de aḑĭ într'un an!“ Cu aceste vorbe Pintea apucà codrul, ér Stupul rĕmase încremenit, când auḑì amenințarea din gura lui Pintea, pe care-l ținea mut.

La anul venì Pintea chiar în acel loc și aflà codoriștea sbiciului înverḑită. Atuncĭ începù a cânta'n frunză de bucuriă, că i-a venit vremea. S'a pus și a belit tuspatru boii Stupului, și i-a fript și i-a mâncat cu ortacii, ér Stupului i-a plătit cu douĕ chichii de banĭ. Apoi s'a dus, și dus a fost pănă 'n ḑiua de aḑĭ. Lumea lui de aci încolo a fost co-

drul, unde-şĭ avea conacul cu ortacii lui, carĭ erau în numĕr de 12. Mai mult se ţinea Pintea pe dealul, ce este spre méḑă-nópte dela Lăpuş şi care deal până în ḑiua de aḑĭ se numesce *Şatra Pintii*. De-acolo da năvală asupra bogaţilor, cu deosebire asupra Armenilor neguţătorĭ, îi despoia de banĭ, din carĭ făcea parte şi la sĕracii din satele vecine. De aceea suflet de om nu l'ar fi trădat pentru cât bine-i în lume, că era spaima bogaţilor şi mila sĕracilor, ér sĕracĭ şi p'atuncĭ erau mai mulţĭ în lume, decât bogaţĭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Multă vreme, mulţĭ anĭ de-a rêndul o fi trăit el cu ortacii lui prin codri, eşind pe la strîmtorĭ după banĭ şi gălbiorĭ pe la cei neguţătorĭ; multă vreme o fi cutrierat el munţii câtu-i dela Lăpuş până la Maramureş şi Bucovina şi Moldova, ba şi în mijlocul Ardealului a întrat, tot prin codri, veḑĭ bine, că dór ḑice şi cântecul:

C'o lăsat cetăţĭ şi sate,
Că sunt pline de păcate,
Şi-o intrat în codrul verde,
Unde urîtul se pierde.

Pe când călicimea, sĕrăcimea, mulțimea nemulțămită cu starea lucrurilor, povestia cu bucuriă de vitejiile lui Pintea, pe atuncĭ bocotanii, bănoșii, asupritorii, tremurau când îi audiau de nume și ar fi dat orĭ cât, numai sĕ se pótă mântui de el. Intre numĕroșii lui dușmanĭ erau și cetățenii din Baiamare, cărora le făcuse în multe rênd urĭ multe nătărângurĭ, din care causă aceștia și erau cei mai însemnațĭ dușmanĭ ai lui; dér lui Pintea nu-i păsa de numĕrul dușmanilor; nu, el trecea de-alungul și de-alatul Băii-marĭ cântând:

De-ar avé dușmanii modru,
Face-m'ar cenușă 'n codru;
De-ar avé dușmanii rênd,
Face-m'ar cenușă 'n vênt!
Ingrijatu-s, nu mĕ las,
Sĕ fac voia la pizmaș!

Tradiția ne spune, că într'o iérnă grea era Pintea cu soții lui pe „Șatra Pintii“ și erau în mare lipsă de bucate; venise greul traiului, deși banĭ aveau destui. Decĭ el a ținut sfat cu soții, ce-ar fi de fă-

cut, și a ales pe trei inși și li-a dat bani să mérgă în Baia-mare să aducă vin, pâne și sare. Dér cei trei se codiau, că fără el nu cutezau a întra în cuibul cel plin de pécate, în Baia-mare. Decĭ au ḑis cătră Pintea: „Căpitane, noi vom merge în Baia-mare, și-om aduce vin, pâne și sare, déca ni-i spune, *din ce ți-a sta mórtea*“. Ei adecă bine sciau, că pe Pintea nicĭ glonțul nu-l prinde. Și étă, el li-a spus, că din trei fire de grâu de primăvară și dintr'un plumb mic de argint, acelea, déca le-a înfunda cine-va în pușcă, l'or prinde și l'or omorî; dér alt glonț pe el nu-l prinde.

Și s'au dus ortaciĭ la Baia-mare și au târguit, dér când la întors înapoi, i-au prins pandurii și i-au legat, și au vrut să-i omóre. Ér căpitanul orașului li-a făgăduit, că i-a sloboḑi de vor spune ei, din ce va sta mórtea lui Pintea, că glonțul din pușcă nu-l prinde. Și ceia, de frică, séu din réutate, au spus; ér pandurii s'au dus, conduși de soții lui Pintea până la „Șatra Pintii“ și acolo s'a iscat între haiducii Pintii și între pandurii

orașului o luptă îuverșunată, dér Pintea căḑù mort lovit de un glonț de argint și de trei fire de grâu de primăvéră, ér capul 'i l'au tăiat și pus pe pórta cetății dela Baia-mare, unde în tótă sĕptĕmâna îl peptĕna odată o Românca și-l arăta poporului, ce venia la târg, ca sĕ se convingă, că de bună sémă Pintea vitézul e mort, de-óre-ce poporul nu vrea sĕ crédă, că și Pintea póte muri. Despre soții lui Pintea scie poporul atâta, că unii au căḑut în lupta cu pandurii din Baia-mare, ér cei trei, carĭ vêndură secretul lui Pintea, fură ținuți în temniță pănă vor muri de bĕtrânețe; ei fură ținuți numai cu sîmbure de nucă și cu vin vechiŭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Așa am auḑit legenda lui Pintea dela un moșnég dela noi, din Reteag, numit Ion cel mare, și așa am auḑit'o dela Cupșa Vasilie din Strâmbu, comună aprópe de Măgógia, care susținea, că el este din familia lui Pintea. In fóia „Gutinul“, ce apăruse la 1889 în Baia-mare, aflăm în douĕ rêndurĭ schițe din viéța lui Pintea vitézul, una scrisă

ca foiță de d-l advocat Nicolau Nilvan, ér alta ca notiță istorică scrisă de d-l Vasilie Vaida; tot cam atuncĭ publică și d-l Fl. Marian în „Revista politică“ a Bucovinei o legendă, „Valea lui Pintea“, ér eu tot acolo publicai douĕ poesii relative la Pintea; de unde se vede apriat, că numele lui Pintea era cunoscut în întreg Ardealul, Bucovina, Moldova, Maramureș și o parte a Ungariei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Sĕ vedem acum, ce se scie în Bucovina despre Pintea, apoi în Moldova şi în urmă sĕ ne ducem la isvórele istoriei.

Valea lui Pintea.

(Legendă scrisă de Fl. Marian.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În vremile trecute, când munţii din ţinutul Dornei erau mai păduraticĭ şi mai puţin locuiţĭ de ómenĭ, ca în timpul de faţă, s'a ivit într'ênşii o bandă de hoţĭ, carĭ făceau o mulţime de prădăciunĭ prin satele şi târgurile de prin împrejurime.

Intr'o ḑi mergênd vre-o câţĭ-va dintre aceştĭ hoţĭ la prădat şi trecênd la întórcerea lor pe lângă satul Cârlibaba, deteră de-o copilă de huţan, şi fiind-că copila aceea era fórte frumósă şi numai singură acasă, o luară cu dênşii şi-o duseră pe muntele Ascuţitele, unde le era locul de petrecere, şi o deteră pe mâna căpitanului lor.

Acolo apoi, de voie, de nevoie, petrecù copila cea de huțan cu căpitanul și cu ceilalți hoți mai mulți ani. Ba, în urmă, avù și un băiat, căruia i-a pus numele Pintea séu, după cum spun unii, Pântea. Dela o vreme, nu sciu ce și cum s'a întêmplat, destul atâta, că hoții părăsiră munții din ținutul Dornei și se duseră în altă parte.

Huțanca însĕ nu se duse cu dênșii, ci ea și cu fiiul sĕu Pintea rĕmase la nisce ciobani, a căror stână se afla nu departe de locul, unde petrecură hoții.

După-ce crescù Pintea mai mărișor, după ce a început și el a face câte-o trebșóră, maică-sa îl lăsă pe mâna ciobanilor și se duse și ea pe urma hoților, ce o părăsise, și cum s'a dus, dusă a fost, mai mult nu s'a întors.

Ciobanii, rĕmâind Pintea la dênșii și fiind acesta încă mic și slăbănog, prinse a-l batjocori, a-l bate și a-l purta în tóte părțile, și bietul Pintea trebuia sĕ-i asculte și sĕ le rabde tóte, căcĭ nu avea cui sĕ se plângă. Așa trecù adĭ, așa trecù mâne, așa trecură mai mulți ani după-olaltă, și ciobanii ceea ce voiau, aceea făceau cu Pintea.

Odată însĕ, după mai mulți ani de nĕcaz și suferințe, aflându-se Pintea cu oile pe muntele Lucaciu, étă că se

ivesce pe neașteptate un nor negru ca cărbunele, din care începù a fulgera și a tuna de clocotiau munții.

Și pe când norul acela era mai grozav, mai înfiorător și mai spăimântător; pe când ți-se părea, că acușĭ o sĕ se rumpă și o sĕ înece toțĭ munții de prin prejur, étă că se ivesce și Sânt-Ilie într'o căruță de foc trasă de patru cai albĭ ca spuma laptelui și ca un prâsnel se învêrtesce încolo și încóce prin valurile norului, trăsnind mereu într'o stâncă de pe vêrful Lucaciului, unde fugise și se ascunse Dracul, duce-s'ar în pustii necurat sĕ se ducă și ar rĕmâné acolo, unde a însĕrat, ér la noi în casă cruce de aur!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și trăsnetele Sântului Ilie erau așa de puternice și grózнice, că o parte din stânca, în care a trăsnit el, s'a rupt într'o mulțime de bucățĭ, și bucățile acelea săriră pe vêrful altui munte, precum și prin tóte văgăunile din apropierea Lucaciului, unde au rĕmas și se pot vedé și în ḑiua de astădĭ. Și fiind-că bucățile acelea, când a trăsnit Sânt-Ilie într'ênsele, se făcură roșii ca para focului de ferbințéla cea mare și tot așa au rĕmas ele și până în ḑiua de astădĭ, s'au numit și se numesc și acuma *Pietrile roșii.*

Dér orĭ de câte-orĭ a trăsnit Sânt-Ilie, şi orĭ cât de tare trăsnia el, totuşĭ nu putù sĕ nimeréscă pe Dracul, bată-l trăsnetul sĕ-l bată de cornurat.

Dracul, la rêndul sĕu, vĕdênd, că Sânt-Ilie nu póte nimica sĕ-i facă, îşĭ bătea joc de dênsul, făcênd câte şi mai câte tricozenii, şi hohotind de se cutremurau stâncile.

Dér... las' că şĭ-a dat şi el de om! Pintea, care, de cum a început a ploa, se tupilase lângă trupina unui brad mare şi rămuros de sub pólele Lucaciului, sta ca încremenit şi privia plin de uimire în sus când la Sânt Ilie, care se învêrtia în tóte părţile cu căruţa sa şi sloboḑia fulger după fulger şi trăsnet după trăsnet, când la Dracul, care-şĭ scotea capul de după stâncă şi se strîmba în tot chipul la Sânt-Ilie. Vĕḑênd însĕ Pintea dela o vreme, că Dracul tot drac rĕmâne, şi că prea mult îşĭ bate joc de Sânt-Ilie, se făcù roşu ca racul de mânie, întinse durduliţa, care o purta totdéuna cu sine şi, sloboḑind cocoşul, nimerì pe Drac drept în creerĭ; şi cum îl păli, Dracul, fără sĕ facă măcar cârc, se rĕsturnà de-a dura printre sfărmăturile stâncilor, făcêndu-se fărîmĭ.

Sânt-Ilie, vĕḑênd acéstă faptă a lui

Pintea, pe loc se scoborî la dênsul călare pe un cal alb ca zăpada și-l întrebà: ce poftescĭ pentru-că ai omorît pe Dracul?... Să cérĭ adecă orĭ-ce doresce și el i-a împlini dorința.

Pintea cerù douĕ lucrurĭ: întâiŭ o tărie așa de mare, ca nime sĕ nu-l pótă învinge, nicĭ vătĕma în luptă dréptă, și al doilea ca nicĭ un glonț, fiă acela din orĭ și ce pușcă ar fi, sĕ nu-l pótă prinde.

— Nu-ți trebue viéță îndelungată? îl întrebà Sânt-Ilie a doua-óră. Nu-ți trebue iertarea pĕcatelor după mórte? Nu-ți mai trebue nimica, tără numai atâta cât ai cerut? Cere orĭ-ce vréi, și eu ți oiŭ da, căcĭ mare bine mi-ai făcut tu acuma!

— Décă voescĭ, eu nu mĕ pun de pricină, rĕspunse Pintea; potĭ sĕ-mĭ dai orĭ și ce vrei și cugețĭ, că-mĭ va fi spre bine, însĕ eu de-ocamdată așĭ dori sĕ-mĭ dai celea ce le-am cerut.

Sânt-Ilie îi împlinì dorința, se aruncà apoi în caru sĕu de foc, pornì caii spre cer și într'o clipélă se făcù nevĕdut, îndată se rĕsbunà și se făcù așa de senin și frumos, de ți-se părea, că n'a fost prin părțile acelea nicĭ un nor de când e lumea.

Pintea, după ce Sânt Ilie i-a dat puterea dorită, îșĭ luà oile, carĭ până atuncĭ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

stătuse și ele ghemuite sub nisce brădarĭ tufoșĭ, se duse cu dênsele într'o poiană din apropiere și acolo le păscù până ce a înoptat.

Rĕsărise de mult Stéua ciobanului și lui Pintea încă tot nu-i trecea prin minte, ca sĕ se întórcă cu oile la stână. El era așa de cufundat în gândurile sale asupra celor ce le-a vĕḑut și s'au întêmplat în ḑiua aceea, că nu auḑia de fel pe baciŭ, care, vĕḑênd că a trecut acuma de mult vremea mulsului de séra, începù a buciuma și a-i da de scire, ca sĕ se întorcă cu oile la stână.

Hăt, hăt într'un târḑiu, după ce a înoptat acuma cum se cade, se deșteptă el din gândurile sale și abia atuncĭ se pornì cu oile spre stână.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Baciul și ciobanii, cum îl vĕḑură, că vine așa de târḑiu, nu se putură stăpâni de-a nu se încăera de dênsul și a-l batjocori, care de care mai tare. Ba unii dintre dênșii, mai iuțĭ de fire și mai hărțăgoșĭ, voiră chiar sĕ-l bată. Dér înzadar! trecuse acuma vremea aceea, când cine ce voia, aceea făcea cu dênsul. Pintea tăcù cât tăcù, dér mai pe urmă, vĕḑênd că ciobanii nu-șĭ mai iau gura de pe dênsul, ba încă vréu chiar sĕ-l bată, pentru-că a venit cu

oile ceva mai târdiu, de cum venia de altă-dată, îi trecù tótă răbdarea și, voind a-și cerca puterea ce i-a dat'o Sânt-Ilie, când mi ți-l apucà pe unul... degetul cel mic i-a fost de-ajuns ca sĕ-l arunce cât colo dându-i o trântă, scii colea, s'o pomenéscă cât a fi și a trăi.

Ciobanii, când vĕdură una ca acésta, steteră ca înlemniți locului și nu se puteau destul mira: cum și de când s'a făcut Pintea așa de tare, că pănă și pe cel mai sdravăn cioban ți-l aruncă cine scie unde, pe când cu vre-o câte va césurĭ mai înainte nicĭ pe strungar nu era în stare sĕ-l învingă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu scieau ei, ciobanii, de unde a căpĕtat el acéstă putere, dér nicĭ el nu le spusese nimic... Batjocuritu-l'au și bătutu-l'au ei cât li-a plăcut pănă ce a fost el mic, dér las, că i-a venit și lui acuma apa la móră.

Ciobanii, vĕdênd că nu e lucru de șagă, îșĭ călcară pe inimă, începură a se pune cu buna pe lângă dênsul și se purta mai dehai decât nu sciu cu cine, temêndu-se, ca nu cum-va Pintea mâniindu-se și mai tare, sĕ-i apuce pe toți la trei-parale și sĕ umple potecile cu dênșii.

Din séra aceea se schimbară trebile

cu totul. Pintea era acuma cel mai mare și mai tare, măcar că el era cel mai mediu între dênșii... Ce poruncia el, aceea trebuia sĕ facă fiă-care, că de nu, al lui era dracul!... Ce căpĕta, cu nime nu putea sĕ împărțéscă!... Și ciobanii erau criță de harnicĭ, și ferit'a Dumnedeu sĕ-l fi atins când-va măcar c'un singur cuvêntel.

Dér Pintea, cu tóte că acuma îi mergea așa de bine, cum nu i-a mers niciodată în tótă viéța sa, vĕdênd dela o vreme, că nime în lume nu póte sè se mĕsure în tăriă cu dênsul, lăsà într'o bună diminéță pe ciobanĭ cu stâna, cu oi, cu tóte ale lor în scirea Domnului și începù o viéță nouă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bine a ḍis cine a ḍis, că surcica nu sare departe de trunchiu. Și acésta-i chiar așa... Tatăl lui Pintea, după cum scim, a fost hoț. Hoț a voit și el sĕ fie, și s'a făcut.

De sub muntele Lucaciu, unde a împușcat Pintea pe Diavolul, rĕmâné-re-ar acolo, unde l'a împușcat, isvorésce o apă limpede ca lacrima, care curge prin valea, ce se află între munții Piciorului-Ascuțit, Piciorului-lat și Șerba, precum și prin mijlocul unei poienĭ, ce se află între munții Strunior, Ascuțitele, Caliman și Măgura. Decĭ valea, prin care trece apa, ce isvo-

resce de sub muntele Lucaciu, și-a ales'o Pintea de petrecere, după-ce a părăsit el pe ciobanĭ. Și orĭ unde se ducea el, și orĭ pe unde umbla, tot în acéstă vale trăgea, căcĭ aicĭ i-a fost locuința până ce-a murit.

Și cum s'a lățit faima, că Pintea s'a făcut hoț, îndată se adunară pe lângă dênsul o mulțime dintre cei mai isteț și mai voinicĭ feciorĭ din Moldova, Ardeal și Maramureș, cărora le plăcea viéța haiducéscă. In scurt timp munții din ținutul Dornei ocrotiau pe cei mai sdraveni, mai ghibacĭ și mai vestițĭ hoțĭ, ér capul lor și cel mai vitéz dintre toțĭ era Pintea. La auḑul numelui Pintea, fiorĭ recĭ îi cuprindeau pe toțĭ neguțătorii și călĕtorii, carĭ trebuiau sĕ trécă prin aceștĭ munțĭ, ca și când i-ar fi apucat nouĕ-ḑecĭ și nouĕ de frigurĭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insĕ Pintea nu era așa de sĕlbatic și primejdios, după cum și l închipuiau ómenii cei slabĭ de ânger. Ci el, când se ducea undeva la prădat, séu când întêlnia pe vre-un neguțător bănos, cerea sĕ-i dea banĭ de cheltuélă, și déca acela tăcea și-i da, el nu-i făcea alta nimic, ci-i lua banii și se ducea în trébă-șĭ. Dér déca se afla vre-unul de cei dârjĭ și îndĕrĕtnicĭ, care se punea de pricină și nu vrea de-bună voie sĕ-i dee ce cerea el, atuncĭ era altă

vorbă, atunci și numai atunci îi da vre-o câți-va pumni îndesați după cap, lua apoi tot ce avea pe lângă dênsul și așa îl lăsa să se ducă încătrău l'or duce ochii și picíorele.

Săracilor și văduvelor ferit'a Dumnedeu să le fi luat vre-odată ceva, ci el adese-ori le dăruia pungi întregi de bani. De aceea Pintea în ochii săracilor și ai văduvelor era un om fórte bun și nu numai că-l lăudau mai mult decât pe ori care om de omenie, ci, când ar fi venit tréba la adecă, chiar și capul și l'ar fi pus la mijloc pentru dênsul.

Dér Pintea nu se mulțămi numai cu atâta, de a umbla prin cei munți, de-a prăda satele și târgurile de prin Moldova, Maramureș și Ardeal, și de-a împărți, când cerea trebuința, averea celor bogați între cei sărmani, ci el, pe lângă aceea că era voinic ca nime altul, mai fiind încă și fórte frumos, deștept și îndrăsneț la ori și ce întreprindere, îi plăcea fórte mult de-a cuceri și inimele fetelor celor frumóse. De-aceea, audênd el acuma dela cine va fi audit, că fata craiului din Baia mare e fórte frumósă, își puse în minte ca numai decât s'o fure și s'o ducă în munții din ținutul Dornei.

Fĕrtaţii sĕi, când prinseră de veste cu ce fel de gânduri se pórtă căpitanul lor, îl desfătuiră sĕ nu facă una ca acésta, că n'a eşi bine la capĕt. Dér Pintea, cunoscêndu-şĭ puterea, nu voi sĕ-i asculte, ci într'o bună diminéţa se porni spre Baia-mare cu gândul, ca numai decât sĕ fure pe fata cea frumósă a craiului.

Insĕ lucru ciudat, cum ajunse el la Baia-mare şi cum dete cu ochii de fata craiului, uită cu totul la ce a venit... Lui îi era acuma de-ajuns că o póte vedé, dér de furat nicĭ vorbă... Fata, pe lângă aceea că era fórte frumósă, mai fiind încă şi fórte „lótră", îl fărmecase cu totul.

Dér şi fata, când vĕdù pe Pintea, nu rĕmase rece ca ghiaţa. Ei încă 'i se părea că nu este mai mult aceea, care a fost mai 'nainte. Şi nicĭ nu avea cum sĕ nu se schimbe, după ce Pintea era ca şi un Fĕt-frumos din poveste: voinic şi frumos, cum nu mai veduse pe altul înainte de dênsul. Şi apoi... cine póte sci ce i-a mai fi spus şi Pintea?

Şi după-ce a făcut Pintea cunoscinţă cu fata acésta, şepte anĭ ne'ntrerupt a purtat dragoste cu dênsa, şepte anĭ ne'ntrerupt a umblat el mai în tótă sĕptĕmâna la Baia-mare şi orĭ de câte-orĭ se întorcea

îndĕrĕt la locaşul sĕu din munţii Dornei, tot-déuna se întorcea încărcat de banĭ şi de tot felul de odóre scumpe, carĭ le căpĕta dela drăguţa sa, şi nimenea nu putea sĕ pună mâna pe dênsul, nimenĭ nu-l putea împuşca, căcĭ el era tare şi glonţul nu-l prindea.

Pe lângă tăria lui cea mare, care a căpĕtat'o dela Sânt-Ilie, pe lângă aceea, că nicĭ un glonţ de puşcă nu-l putea prinde, pe lângă rara frumseţă, mai avea Pintea încă şi alte douĕ darurĭ, carĭ nu orĭ-ce om póte sĕ le aibă: el mai avea adecă Ierba-fierelor şi ún flueraş minunat făcut din şépte dóge.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu Ierba-fierelor, care era pusă sub pielea din palma mânei drepte, el orĭ unde se ducea, de-ar fi fost sute de uşĭ înferecate şi fiă-care uşă cu sute de lăcaţĭ încuiată, el totuşĭ le descuia pe tóte de-a rêndul şi întra printr'ênsele ca şi când n'ar mai fi fost încuiate, ci tot deschise de când lumea. Cum se apropia cu Ierba-fierelor de uşĭ, uşile aşa de iute şi de lin se descuiau, că om fórte ager la ureche trebuia sĕ fiă acela, care le audia deschidêndu-se.

Şi când începea a cânta din flueraşul sĕu, sĕ fi fost orĭ şi cine şi orĭ şi cât de

nepăsător, trebuia să-l asculte, așa de frumos cânta.

Spun bătrânii, că Pintea, mai ales când era în duși buni, séu când îl ajungea dor de drăguța sa, ḑicea fértaților séi să se adune la un loc pe valea unde era cu ședérea, și după ce aceștia se adunau, Pintea își lua fluerașul séu, se punea de-o parte de dênșii séu se suia pe pietrile-Hîrlei și așa de frumos le ḑicea dintr'ênsul, că hoții ḑile întregi ar fi stat și l'ar fi ascultat cum cântă.

De multe-orî se apucau unii dintre dênșii séu chiar și toți hoții, când erau bine dispuși, și jucau un fel de joc, pe care Românii din ținutul Dornei până 'n ḑiua de astăḑi îl jócă și-l numesc: *„Hora lui Pintea“*.

Dela o vremă însă, fiind-că banda lui Pintea pe ḑi ce mergea tot mai tare se măria și tot mai mulți și mai voinici feciori se adunau pe lângă dênsul și prădau în tóte părțile, fără ca cine va să le pótă face vre-un rău, începură a-se îngriji mai toți ómenii de prin satele și târgurile din apropiere și mai ales boerii și domnii cei mari.

Și nici nu aveau cum să nu se témă, după-ce Pintea pe toți boerii și domnii

cei mari, fiă străini, fiă români, despre cari scia că asupresc pe țărani, când îi întâlnia unde-va, séu când se ducea acasă la dênșii, nu numai că-i despoia de tot ce aveau mai scump, ci de multe-ori le trăgea câte-o sfântă de bătaiă de se ducea vestea, dându-le prin acésta a înțelege, cum au să se pórte altă-dată cu cei mai mici și mai slabi decât dênșii.

De aceea căutară acuma domnii tóte chipurile și mijlócele, cum ar puté mai degrabă și mai lesne mântui țéra de dênsul. Domnii puseră chiar și un preț pe capul lui Pintea. Cine l'ar fi prins viu séu mort, acela avea să capete o mulțime de bani. Mulți dintre cei ce cugetau, cum se dice, că vor da peste cai morți și le vor lua potcóvele, cum auziră de făgăduința domnilor, se și puseră la pândă, pe unde scieau ei că umblă Pintea mai adese-ori, dóră le pică în căpcană. Dér de géba li-a fost tótă munca, căci lui Pintea nime nu-i putea face nimic. Și, deși unii dintre cei ce-l urmăriră se încăierară de dênsul și voiră să-l prindă și să-l lege, o scuturătură bună și-o trântă sănătósă la pământ le era prea de-ajuns, ca să nu se scóle o di întrégă de jos, ér după ce se sculau, în viéța lor să nu mai umble după Pintea ca să-l prindă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ér déca unii încercau sĕ-l împusce, tot de géba era, căci pe dênsul, după cum scim, glonţ de puşcă nu-l prindea. Ba el nu odată, ca sĕ le vie de hac, apuca glónţele din sbor cu mâna şi arunca cu dênsele în ochii celor ce au împuşcat.

De aceea venise acuma tréba până la atâta, că toţi se îngrozise de dênsul. Chiar si drăguţa lui, adecă fata craiului din Baia-mare, nu mai era aceea, care fusese mai 'nainte. Acésta, vĕdênd că nicĭ într'un chip nu póte sĕ-l întórcă de pe căile sale cele rĕtăcite, vĕdênd mai departe, că ura lui Pintea în potriva domnilor, în loc sĕ scadă, pe ḑi ce merge tot mai tare cresce, începù şi ea a cerca tóte chipurile şi mijlócele cum i-ar puté curma firul vieţii.

Bine-a ḑis cine a ḑis, că femeia, când se pune, mult e în stare sĕ facă: bune şi rele, adecă după cum îi plesnesce prin minte. De aceea nu e bine de a-ţĭ pune mintea c'o femeie şirétă şi prefăcută, fiă aceea chiar şi o fată de craiŭ, déca nu-ţĭ e voia sĕ dai peste dracul.

Pintea, déca ar fi ascultat de fĕrtaţii sĕi, déca nu şi-ar fi făcut de lucru cu fata craiului, déca ar fi lăsat'o în câte a aflat'o şi unde a aflat'o, de bună sémă, că n'ar fi păţit ceea ce a păţit.

Bine!... multe ar face omul, când ar sci cum, și de multe s'ar feri, când ar sci ce-l aștéptă. Dér... așa-i în lume... tocmai când nicĭ nu viséză omul, atunci o pățesce.

Fost'a adecă așa, că Pintea cu tóte că scia acuma, că dușmanii sĕi îl urmăresc din tóte părțile și voesc cu orĭ-ce preț sĕ-l omóre, el totușĭ nu se putù răbda de-a nu merge din când în când la drăguța sa. Insĕ tocmai acésta a fost cea mai mare greșélă din partea lui, căci drăguțăsa, după ce-l urîse odată, nu-i era mai mult de dênsul, și décă-l mai suferia ca s'o cerceteze, era ca cu atât mai degrabă sĕ-l prindă în căpcană și mai lesne sĕ-l mântuéscă de ḍile. Se puse adecă acéstă fată lótră și prefăcută mai de multe-orĭ pe lângă dênsul cu binișorul și ispitindu-l îl întrébă, cum de este el așa de tare, că nimenĭ nu-l póte învinge, și nicĭ un glonț de pușcă nu-l póte prinde?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pintea dintru început nu voĭ nimic sĕ-i spue. Mai pe urmă însĕ, vĕḍênd că tot una îl cincăesce, și nu odată chiar și plânge, pentru-că nu voesce sĕ-i descopere, îl pune pĕcatele și-i spune tótă istoria sa dela început: cum a petrecut cu ciobanii și ce au făcut aceștia cu dênsul, cum a

împușcat pe dracul de pe muntele Lucaciu, și cum Sânt-Ilie, drept resplată pentru binele, ce i-a făcut, i-a dat o putere așa de mare, ca nime în lume sĕ nu-l pótă învinge în luptă drépță. Ĕră în urma urmelor, ca sĕ pue capac la tóte câte le descoperi, îi mai spuse încă și aceea, că pe dênsul numai acela va fi în stare sĕ-l învingă, care va lua șépte fire de grâu de vĕră și șépte de grâu de tómnă, șépte fire de piper, șépte fire de tămâe, șépte cuie șterse de potcóvă părăsită și un glonț de argint, și cu tóte acestea va încărca o pușcă: acela îl va puté împușca, altul nu, căcĭ numai de lucrurile acestea póte sĕ móră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sĕ fi sciut Pintea, că acest șerpe de fată îmbrăcat în piele de femeie, cu care a purtat el dragoste prin șepte anĭ ne'ntrerupt, voiesce sĕ-i repue capul, de bună sémă, că nu i-ar fi spus nicĭ un cuvêntel, ci cu tótă dragostea, ce o avea pentru dênsa, mai degrabă, i-ar fi curmat ḑilele și-ar fi aruncat'o cânilor spre hrană, căcĭ numai de acésta era bună.

Dér ce folos!.. lui nicĭ-odată nu i-ar fi plesnit prin minte, ce fel de gândurĭ rele clocesc într'ênsa. El a cugetat, că ea îi este credinciósă și priinciósă și că numai de aceea l'a întrebat despre tăria lui, ca

sĕ scie cum şi de unde vine, că nimenĭ nu e în stare sĕ-l învingă.

Dér amar s'a mai înşelat bietul om, căcĭ nu mult după acéstă descoperire a tainei sale, mergênd el érăşĭ la Baia-mare, tocmai când voia sĕ se urce cu voinicii sĕi peste zidurile cetăţii, ca sĕ între înăuntru, sĕ-i cotropéscă pe toţĭ cei din cetate dimpreună cu drăguţa sa, despre a cărei vicleniă şi înşelăciune prinsese acuma de veste, étă că-'i sar înainte o mulţime de pandurĭ înarmaţĭ din cap pănă'n picióre şi unul dintre dênşii strigă:

— „Acum s'a încheiat cu năsdrăvăniile tale! Acuma orĭ te dă de bună voie legat, orĭ, de nu, vei fi împuşcat ca un câne!..."

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— „Sĕ sciu bine, că nu sciu ce se va întêmpla cu mine", rĕspunse Pintea, „dér legat nicĭ-odată nu m'oiŭ da!.. Sĕ sciu bine, că aicĭ voiŭ muri, dér voinicia nu-mĭ voiŭ pângări!.. Voinic am fost, voinic voiŭ sĕ mor!"

Apoi, întorcêndu-se cătră voinicii sĕi, strigă: „La luptă fĕrtaţilor!.. la luptă pe mórte orĭ viéţă!.."

Şi cum rostì el cuvintele acestea de-odată se aruncară cu toţii ca nisce leĭ asupra pandurilor şi se luptară voinicesce,

adecă cum sciau ei sĕ se lupte, când îi ajungea mucul la deget.·. Pe unde treceau voinicii, era vai și amar, ér pe unde trecea Pintea, cădeau ca iérba când o cosescĭ... Dér ce folos! Când cugeta Pintea, că acușĭ îi va mântui de ḑile pe toțĭ pandurii, carĭ îi eșiseră înainte, când împlântà securea sa în zidul cetățiĭ și voĭ sĕ se arunce înăuntru, étă că un pandur înalt și spătos, pe care fata craiului îl învĕțase cu ce fel de armă póte sĕ-l omóre, se repede ca o săgétă asupra lui, întinde pușca, care o ținea în mână și care era încărcată cu lucrurile, ce Pintea le descoperise fetei craiului, și cum o întinde și cum o slobóde, îl nimerește oblu în vêrful capului, așa că-i rĕmase capul în zid. Și cum a rĕmas Pintea atuncia, așa ḑice că se vede el și acuma, ca și când ar fi viu, atâta numai că de atuncĭ și pănă acuma a împietrit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe capul lui Pintea au rĕsărit șepte fire de grâu de primăvară de-o parte și șepte fire de grâu de tómnă de cealaltă parte și au crescut și s'au făcut dintr'ênsele spice, carĭ și pănă în ḑiua de astăḑĭ se mai pot vedé.

Ér pĕrul capului, când îl bate vêntul, se atinge de spicele cele de grâu, și atuncĭ un glas duios se aude suspinând și blăstĕ-

mând pe drăguța sa, din a cărei pricină a murit când i-a fost lumea mai dragă.

Astfel s'a trecut voinicul Pintea.

Numele său însă, după care s'a numit valea și poiana din munții Dornei, unde a petrecut cu fărtații săi: „*Valea lui Pintea*“ și „*Poiana lui Pintea*“, séu simplu: „*Poiana Pintii*“, precum și vitejiile sale vor rămâné neșterse din gura poporului...

Și... să trageți bine de sémă, că odată are să se clătéscă securea care a împlântat'o el în zidul cetății din Baiamare, și atunci Pintea are să învie, și când va învia, va fi vai și amar de întreg némul celor ce i-au curmat dilele!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III.

Legenda moldovenéscă despre Pintea este următórea:

Năsdrăvanul Pintea.

Pintea de băețel s'a treḑit la oi, dér baciul și ciobanii se purtau réu cu dênsul și tot îl băteau.

După-ce s'a ridicat mai mărișor, l'au pus ceilalți ca din strungar să păzéscă sterpele. Ce-i venì în gând într'o ḑi, — luà

o pușcă de-a celorlalți și se făcù pierdut prin munți. Cum mergea prin pustietate, se întêlnesce cu Necuratul; când întinde pușca sĕ dee, el îi ḑice: „Stăi, nu da, că-ți voiŭ fi de folos; cere dela mine ce-i vré și sunt gata sĕ-ți dau". Pintea cerù putere, dór va puté bate și el pe ciobanii, ce-i erau stăpânĭ, ceea ce i-a dat, mai adaugêndu-i, ca sĕ nu móră de pușcă decât atuncĭ, când îl va lovi subsuóră.

După ce-și căpĕtà putere, se întórse la stână și trase câte o bătaiă ciobanilor, apoi le luà un cârd cu oi și apucând în țéra unguréscă, acolo vêndù oile și-și cumpărà arme, și începù a strînge lângă sine mai mulți voinicĭ. El a hăiducit munții Sêrba și Călimanii; banda lui umbla pe Călimanĭ, ér el își avea locuința în o hrubă în cósta plaiului Sêrba, în care cu anevoiă întra prin o stâncă. Se înțelegea cu ai sĕi prin cântul în fluer; când era bine, cânta de joc, ér când vestia de poterĕ, cânta doina.

Fluerul lui Pintea era făcut din dóje și așa de tare rĕsuna, încât el cânta din cósta Sêrbei, după care cântec fetele și flăcăii jucau pe plaiul Șarului. Adesĕ-orĭ trecea în țéra unguréscă și făcea prădăciunĭ, dér nu-l puteau ucide, până când veni

timpul, că pe lângă alte taine, ce le ținea ascunse în inima lui, spuse ibovnicei lui, ce o avea mai credinciósă, că puterea lui stă subsuóră. Nu trecù mult când muerea, ne mai putênd ținé jurământul, îl spuse la împĕrăție. Pintea, după cum mai de multeorĭ hoția singur, se duse și de astă-dată la cetatea Viena. Cum au simțit cei dinlăuntru, spăriațĭ încuie porțile cetății. El s'a suit sus pe porțĭ, unde a înfipt toporașu și a început a cânta din fluer; numai se trezesce cu un glonț subsuóră, de unde cade mort.

*

„*Ședĕtórea*“ dela Fălticenĭ, care a publicat acéstă legendă (pag. 40—41 din an. 1893) face următórea notă:

Sêrba se înlănțuesce cu Petrele-roșii, Petrosu din Transilvania și Călimanii, formând unghiul de sus al Moldovei. Din acest crescet curg isvóre, ce formézĕ apa Négra, care desparte Călimanii de Sêrba. Culmea Sêrbei servă de hotar cu Bucovina; sub acest munte se află o vale, care și astădĭ pórtă numele de: „Valea Pintei“. Locuitorii din aceste părțĭ, cu osebire din Négra Șarului și Șarul Dornei, cântă din fluer cântecile numite: „Doina lui Pintea“ și „Rusasca lui Pintea“. Plaiul Șarului este un munte în comuna Șarul Dornei, ce se

mărginesce cu comuna Négra Șarului, ce se întinde sub cóstele Sêrbei. Adaugă povestitorii: „Décă n'ar fi murit, mult bine am fi avut dela el".

Din parte-mĭ observ, că 1) Legenda moldovenéscă e numai o variantă scurtată a celei bucovinene. 2) Povestea acésta o audĭi întocmai în copilăria mea în Năsĕud, ca elev al școlelor de acolo, dela stăpânul casei unde eram în cuartir, cu adausul:

Când a împlântat Pintea toporul în pórta cetății Beciu, a dis: „Cine mi-a scóte toporul de aci, acela sĕ-mĭ țină locul" și: „Vai de țéra unguréscă va fi, când s'ar întêmpla sĕ pótă scóte cineva acest topor de aci". Apoi mai adăugea povestitorul: „Amu se clătesce singur o lécă, nu peste mult s'a afla ĕl voinic sĕ-l tragă de tot afară și sĕ dee cu el o raită prin țéră.

3) Poporul de „după têrg" — vorbesce despre comorile lui Pintea, care ar fi îngropate într'o peșteră din muntele Călimanĭ.

IV.

Étă acum, ce ne spun d-l *Nicolau Nilvan* în „Gutinul" despre *Pintea Vitézul*:

Poporul român din giurul Băiimarĭ şi din comitatele vecine, până astădĭ, — ḑice domnia sa — cu óre-care mândriă povestesce despre Pintea Vitézul şi, pentru susţinerea memoriei lui, mai multe locurĭ frumóse le-a numit după numele lui Pintea Vitézul, precum: „*Poiana Pintei*“, „*Pétra Pintei*“, între altele şi eu cunosc un isvor în Chior în vêrful unui deal împodobit dela natură cu pădurĭ frumóse, unde se întêlnesc şepte hotare cu şepte comune, anume hotarele comunelor: Fericea, Curtuiuşul mare, Stejar, Mireşul mare, Iieud, Chelinţa şi Ieděra, care se numesce „*Fântâna Pintii*“.

După numele lui sunt numite şi alte locurĭ în ţinutul Băii-marĭ, despre care ḑice poporul, că acolo s'a odihnit Pintea Vitézul după luptele, ce le-a avut cu inimicii sĕi. Intre inimicii lui Pintea, poporul amintesce mai ales pe burghesii oraşului Baia-mare, unde şĭ-a aflat Pintea Vitézul mórtea, precum acésta fórte frumos o descrie poporul în o baladă publicată în colecţiunea d-lui Dr. At. Marienescu.

Cumcă cine a fost acel Pintea Vitézul, care a fost atât de iubit de poporul român din părţile Băii-mari, în care timp a trăit şi ce activitate a desfăşurat, — mĕ voiŭ sili a rĕspunde în rêndurile următóre, după tradiţiune şi, încât îmĭ stă în putinţă, după documente istorice.

După tradiţiune, Pintea Vitézul s'a născut în comuna Mogója, nu departe de Lăpuşul unguresc, în comitatul Solnoc-Dobâca, însĕ murindu-i părinţii şi rĕmânênd orfan, l'a luat la sine şi l'a crescut familia Raţ din Pitiiritea, o comună românéscă, nu departe de Mogója. In casa acestei familii, — ai cărei descendenţĭ şi astădĭ trăiesc în Pitiiritea ca proprietarĭ marĭ şi Românĭ, — precum spune poporul, Pintea n'a fost prea bine tractat, pentru-că şi mâncarea din blid nespălat 'i s'a dat, şi între altele asta sĕ fi fost causa, că Pintea, când a ajuns etatea juneţii, într'o ḑi a dispărut din casa familiei Raţ şi mult timp n'a sciut nimenea, ce s'a făcut; după un interval óre-care s'a reîntors în Pitiiritea la familia lui Raţ, îm-

ACC Cluj / Central University Library Cluj

brăcat în vestminte haiducescĭ, cu pistóle la brĕu, şi a ḑis cătră servitórea, care era la familia Raţ când şedea şi dênsul acolo şi trăia încă şi la reîntórcerea lui, sĕ-i aducă blidul din care îi deduse lui de mâncare când era mic; servitórea aducênd blidul, el l'a umplut cu galbinĭ şi dând îndĕrĕt servitórei blidul plin cu galbinĭ i-a ḑis: „Fiind-că, cât timp am şeḑut aicĭ, numai odată mi-ai dat mâncare din blid spălat, numai odată ţi-l umplu cu galbenĭ; de cumva ai fi spălat blidul mai de multe-orĭ, acuma şi eu mai de multe orĭ ţi-l'aşĭ umplé cu galbenĭ". Apoi a dispărut érăşĭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se ḑice, că ca june scia aşa de bine hori şi şuera, încât omul şi flămênd l'ar fi ascultat.

Sciind eu din tradiţiunea poporului, precum şi din balada mai sus amintită, că Pintea a murit în Baia-mare, ba auḑind şi de aceea din bĕtrânĭ, că chica lui Pintea înainte de anul 1848 au vĕḑut'o pe pórta oraşului Baia-mare, unde a fost pusă de magistrat îndată după mórtea lui, ca sĕ se convingă poporul

din giur despre mórtea sa, care nu credea, că un așa vitéz mare, cum îl ținea poporul pe Pintea, să pótă muri de glonț de pușcă: în anul 1873, când încă era tribunal în Baia-mare, eu ca advocat adeseorĭ umblând pe acolo în afacerĭ advocațiale și făcênd cunoscință cu archivarul de atunci al orașului Baia-mare, l'am rugat să cerce în archiv anumite date autentice referitóre la Pintea, despre care poporul și astădĭ scie așa multe povesti; amintitul archivar mi-a împlinit rugarea și într'o dĭ chemându-mĕ la sine în oficiu mi-a aratat așa numitele „Analele orașului“, carĭ sunt conduse din timpurĭ vechĭ și în carĭ se află însemnate în ordine cronologică evenimentele mai marĭ referitóre la orașul Baia-mare. In aceste anale la anul 1703 se află scris unguresce, că Pintea Grigor cu o cétă de ómenĭ de-ai lui, atacând cetatea Baia-mare, la pórta de cătră rĕsărit a cetății un orășan l'a pușcat așa, că îndată a și murit, ómenii lui apoi au fugit.

In aceste anale Pintea se nu-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mesce „hollómezei Pintea Grigor“, va sĕ ḑică „hollómezei“ însémnă orĭ predicatul nobilitar, orĭ locul nascerei, eu însĕ probilitatea din urmă o cuget a fi mai temeinică, pentrucă satul Mogója, în care după tradiţiune s'a născut Pintea, şi astăḑĭ se numesce pe unguresce „Hollomezö“.

S'a mai aflat atuncĭ în archiv, şi cred că şi astăḑĭ sunt acolo, încă douĕ documente referitóre la Pintea, unul scris în limba unguréscă, în care un pretore (solgăbirĕu) din Maramureş cu numele Iura György însciinţéză oficios oraşul Baia-mare, că prădând Pintea în Maramureş, merge în contra Băii-marĭ şi face pe orăşenĭ atenţĭ sĕ se pregătéscă în contra lui. Celalalt document este scris în limba germană de un general austriac cu datul Sătmar, în care şi acesta face atenţĭ pe Baiamărenĭ, că Pintea, ca conducĕtor de guerilă, merge în contra oraşului; acest document este mai estins decât celelalte, însĕ cuprinsul întreg l'am uitat, precum şi numele generalului.

Se scie din istoriă, că pe timpul

morţii lui Pintea, Racolţa a avut lupte marĭ cu Austriacii; eu aşa cuget, că Pintea a luptat pentru causa susţinută de Racolţa, cu care au simpatisat Românii din aceste părţĭ, şi asta sĕ fi fost causa, că Pintea a luptat în contra oraşului Baia-mare, unde şi atuncĭ au fost mulţĭ diregĕtorĭ erarialĭ, carĭ şi ca Nemţĭ şi ca diregĕtorĭ erau partisanii împĕratului, contra căruia s'a fost rĕsculat Racolţa (Francisc Racolţa II.)

Se scie din istoriă, că pe timpul acela a bătut galbenĭ cu inscripţiunea *„pro libertate“* Nicolau Berceni, generalul lui Racolţa, în Şemniţ (Selmeczbánya); de aceştĭ galbinĭ vor fi fost şi aceia, cu carĭ a umplut, după tradiţiune, Pintea blidul servitórei lui Raţ din Pitiiritea.

Despre familia Pintea, din care s'a născut Pintea Vitézul, fiind-că prin Mogója n'am umblat nicĭ-odată, nu sciu scrie nimic, că óre esistă şi acum, orĭ ba? Deóre-ce familia Pintea, care se află de present în Chior în comunele Remetea şi Fericea, a fost familiă nobilă şi s'a

bucurat de tóte privilegiile nobilimei înainte de anul 1848, cu tótă probabilitatea deduc, că Pintea Vitézul a fost născut nobil, şi póte că pentru aceea s'a crescut ca orfan, după tradiţiune, în casa familiei nobile Raţ în Pitiiritea, că baremĭ după mamă a fost în rudenie cu acéstă familie.

Străinii ḑic, că Pintea n'a fost un erou al libertăţii poporului, cum îl consideră tradiţiunea poporului român din părţile Băii-marĭ, ci un căpitan de hoţĭ. Aşa părere sinistră însĕ sĕ nu ne ducă în rĕtăcire pe noi Românii, pentru-că, cum se vede în cronica lui George Şincai, la anul 1703 toţĭ istoricii, precum Catona, Ghebhardi şi alţii, pe toţĭ partisanii lui Racolţa (Francisc Racolţa II), între carĭ a fost până la un timp şi contele Alesandru Károlyi, îi numesc hoţĭ, din causă, că au fost revoltanţĭ. Drept aceea, eu cred, că ar merita, ca viéţa lui Pintea şi faptele lui sĕ se facă obiectul unei cercetărĭ critice din partea istoricilor noştri. Documente istorice, aşa

cuget, că se vor afla în archivele comitatelor învecinate cu Baia-mare. — Așa scrie d-l Nicolau Nilvan în „Gutinul“.

V.

D-l *Vasiliu Vaida*, în n-rul 38 al „Gutinului“ din 1889, ne dă următórea notiță istorică, care, ca și a d-lui Nicolau Nilvan, face multă lumină cu privire la viéța acestui om neînfricat de sbirii acelui timp:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mórtea lui Pintea Vitézul.

Baia-mare, unul din cele mai vechĭ târgurĭ ale țĕrii, la anul 1142 fiind de către regele Ungariei Geza II colonisată cu Sașĭ, numită în actele publice de pe la anul 1329 *civitas de rivulo dominarum*, ceva mai târdiu: *rivulus, rivali dominarum, rivulinum*..... vestită prin minele de aur din délul crucii, sub care zace întins orașul, împrejmuită dinspre méḑă-ḑi de fostul Chior, dinspre sóre-apune de țéra Oașului, dinspre méḑă-nópte de românescul Maramureș, rĕcorită dinspre sóre-rĕsare de bórea bĕtrânului Gutin — este de óre-care interes istoric pentru noi Românii.

La an. 1469 regele Ungariei Mathia dă voiă cetățenilor, că deórece târgul este jignit prin cutrierările Valachilor din Muntenia, să-și întărească orașul cu șanțuri și clădiri de fortificațiune; la anul 1492 Dragffy de Bélteg, mlădiță a unei vechi familii românești, intentéză proces târgovenilor pentru nisce păduri, în parte a și eșit învingător; la anul 1571 oficiantul dela mine (băi) Andrei Findeisen pretinde, că minele nu se pot cultiva, pentru-că hoțiile și furtișagurile Românilor sunt în acéstă privință mare piedecă; la anul 1488 principele Ardealului Sigismund Bathori esarêndéză baronului F. Herberstein pe vreme de trei ani minele din Baia-mare, Baia-sprie, Copnic și Lăpușul pe suma de 33.140 taleri sub condiția, nu cumva să vêndă aur nebătut Românilor din Muntenia; la anul 1703 Pintea Vitézul, un hoț român, ocupă cetatea Baia mare. Pentru-că întêmplarea din urmă ne privesce încâtva mai aprópe, căděnd ea la începutul vécului XVIII și pentru-că pe cât scim istoricii noștri nu s'au ocupat de ea, să o reînprospětăm:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ungaria pe la începutul secului XVIII gemea sub sarcina grea apăsătóre a unor consecințe fatale. Maghiarii

priviau cu ochĭ înduioșațĭ cum li-s'au răpit rênd pe rênd de cătră Leopold I. drepturile străbune. Poporul de rênd suferia amar sub greutățile publice, cum erau soldații simbriașĭ etc. și sta lipsit de ajutor și părăsit de aristocrație și nobilime. Românii? Ei încă nu se bucurau de-o sórte mai bună, ba adese nu se bucurau nicĭ de înlesnirile, de carĭ aveau parte compatrioții lor maghiarĭ; aci sbiciul domnului de pământ svêcnia și mai usturiu, bietul iobagiu român muncia din greu din albul ḑilei până în amurgul serii, abia avea cu ce sĕ-și ustóie fómea, mulțĭ dintre domnii românĭ treceau în taberă străină, nime nu era sĕ apere dinaintea legii pe țĕranul nostru dela sate; sĕ nu ne mirăm, décă flăcăi trupeșĭ și frumoșĭ ca brașii îșĭ lăsau casa și masa, sapa și plugul și eșiau la hotare și margine de păduri, ca sĕ-și facă ei de ei dreptate, cum Pintea și alții și alții îșĭ făcuse.

Se mai măria amărăciunea prin têrîrea cu sîla la sânta unire. Documentele contimporane cu un glas ne mărturisesc, că unirea în multe locurĭ s'a lățit cu sîla, cu arma. Astfel în părțile mărmățene, în țéra Oașului, în Sătmar, călugĕrul Esau, grec din Trebisondes, adus din Roma de-

odată cu Ioan Iosif Camellis, episcop grec din Sebastopol, de către primatele Kollonich*) — a propagat unirea unde era trebuință și cu puterea armei. Amărăciunilor ivite din unirea cu sila nu s'a pus capĕt în țĕră nicĭ chiar pe la anul 1761; așa „Memoarale“ lui Rettegi György, scrise în vécul trecut, dĕr rĕmase necunoscute până ce d-l Torma Károly nu le-a dat la ivélă în anul 1885 în „Hazánk“, ne lămuresc pe deplin despre chipul de purcedere în lățirea sfintei uniri.

Nu voiŭ sĕ dic cu acestea, că sunt contra unirei, ci și prin înșirarea acestei întêmplărĭ voiesc a esplica, de ce Românii s'au alăturat în numĕr așa de considerabil la rĕsvrătitorul Rakoczi Ferencz II, care la anul 1703 Iulie 15 (și nu 16) a întrat în țĕră, pentru ca sĕ recâștige vechile libertățĭ ale țĕrii și șie-și scaunul stăpânirei. Pe acéstă vreme era și Pintea la culmea mărirei sale. Și Pintea a avut rol destul de însemnat în acest rĕsboiu, mai bine dis în acéstă rĕscólă pusă la cale de Rakoczi și de amărăciunea și neînfrênarea poporațiunei din țĕră.

*) Veḑĭ „Szathmár vármegye fekvése, történetei és polgári esmérete“, de Szimay Antal, vol. II. pag. 332, ed. în Buda la 1810.

Prin Marmația, Ugocea, Sătmar și Sălagiu chiar și astădĭ mai pomenesce țĕranul nostru, în serile cele lungĭ de érnă, băieților sĕi despre un vitéz, despre un lotru, pe care nu îl prindea nicĭ plumbul. Balade frumóse, plăsmuite de ingeniul poeticesc al Românului dela sate, eterniséză numele acestui lotru făimos. Ci câte odată poporul e și recunoscĕtor, chitesce a fi mare pĕcat sĕ uite numele vitézului Pintea, care de atâtea-orĭ și-a rĕsbunat asupra domnilor de pământ pentru pĕcatele lor și ale strămoșilor lor. Ei bine, acest Pintea, — pus de un romancier al nostru, în urma morții sale întêmplată la anul 1703, cu vre-o patrudecĭ de anĭ înderĕt, — ce rol însemnat a avut în rĕscóla lui Rakoczi, se vede din cele următóre:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rakoczi reușise cu mare nevoie, prin ajutorul iobagilor sĕi de pe domeniul din Muncaciu, Bereg, Maramureș, Ugocea, Sătmar etc., a se vîrî în țĕră până în comitatul Sătmar și Sălagiul de astadĭ, dĕr era din cale afară strîmtorat, succese positive încă abia avuse, căcĭ deși Șimleul și Oradea erau cuprinse, el sta între Crasna și Someș și generalul Glöchelsperg nu îl perdea din vedere cu cei 5000 călărețĭ din cetatea Sătmarului, nicĭ regimentul Monte-

cucoli din Muncaciu; în urmă prin șiretenie ocupă și Careiul-mare, dér posiția lui mai tot aceea rămâne. Intr'acestea — și aci dăm cuvêntul lui Rakoczi: „O veste prea plăcută m'a surprins, căcĭ Pintea, lotru făimos din Meseș (dér nu numai din Meseș, ci și în Codrul și strîmtorile din Sălagiu, în munții Băii-marĭ, în munții dela Capnic și în munții dela Maramureș), de origine Valach, ca sĕ-și dovedéscă credința, ce-mĭ păstrézĕ, tăbărîse sub murii cetății Baieimarĭ.... Voia séu sĕ ocupe cetatea în numele meu, séu sĕ siléscă pe locuitorĭ sĕ trécă de partisanĭ ai mei. Poporațiunea a și capitulat, dĕduse voiă lui Pintea sĕ între în cetate, ce era împregiurată cu zidurĭ provĕdute cu turnurĭ. Deóre-ce însĕ Pintea și tovarĕșii sĕi începură a jăfui, cetățenii, ca sĕ-și apere familiile și bunurile lor, se întrunirĕ între sine și uciserĕ pe Pintea și ortacii lui. În urma celor petrecute cetățenii îmĭ trimise soliă sub cuvênt, sĕ-și dea séma despre cele făcute, și sĕ mĕ asigure despre a lor credință“.*)

*) Vedĭ „II. Rakóczi Ferencz fejedelem Emlékiratai a magyar háboruról“ („Memoriile principelui Francisc Rakoczi II. despre rĕsboiul maghiar“) dela pag. 1703 până la fine (1711) tradusă în limba maghiară din franțuzesce și publicată de Thali Kálman, Pesta 1872.

Prin ocuparea Baiei-mari din partea lui Pintea, posiția lui Rakoczi s'a înlesnit fórte mult; acum era mai ușor de cuprins și Sătmarul, mai ușor de cutrierat vreme de 9 ani țéra, dér nefericitul Pintea a căḑut jertfă vitejiei și poftei sale de avere. Mórtea i-a fost și aventuriósă.

Dér va fi încă lungă vreme pomenit prin ținuturile nóstre. Unii pomenindu-l îl vor blăstĕma; alții pentru mila lui cătră cei sĕraci, pentru tragerea de inimă cătră o parte a poporului din țéra, îl vor cinsti cu lacrimi de recunoscință. Pentru un singur om ce mare contrast! Óre lacrimile recunoscinței nu o sĕ stingă de-alungul vremei focul blăstĕmului? Nu sciu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Așa scrie d-l Vasiliu Vaida.

Din tóte ce vedem? Vedem, că Pintea în adevĕr nu este o ființă mitică; nu, el a esistat, a trăit și murit ca dușman al dușmanilor poporului, a fost un vitéz în înțelesul cel adevĕrat al cuvêntului.

*

Dela un vechiŭ grăniţer din Telciu, comună în munții Năsĕudului, pe unde umbla Pintea adeseorĭ, am auḑit, că spuneau bĕtrânii cumcă Pântea avea 250 ostași re-

gulați, mai bine adjustați decât ai împĕratului, și că pe el și pe ostașii lui îi spovedia popa din Bichiș. Postav pentru haine le ducea un negustor armean din Bistrița, care avea frumóse câștigurĭ din acel postav, că Pintea plătia boerescĕ, numai și poftia ca sĕ fiă ascultat cătunesce, sĕ nu-l amâne cu vorba. Odată érășĭ i-a trimis Pântea vorbă sĕ-i ducă postav pentru un rênd de haine la tóte cătanele, ér neguțătorul i-a trimis vorbă, că nu póte, de-óre-ce are de mers la târg la Dees. Când colo a treia, orĭ a patra ḑi se întêlnesc la strîmtorile Șanțului din sus de Rodna, — negustorul ducea postav în Bucovina. Negustorul tremura de fricĕ, ér Pântea ḑise: „Nu te teme, nu ți-s'a întêmpla nimic, numai cât postavul de aḑĭ încolo nu l'oiŭ mai mĕsura cu cotul tĕu, ci cu cotul meu, că-i mai drept“. Și-a tăiat Pântea din dunga părăului o prăjină de vre-o cincĭ stânjinĭ și ḑise: „No, Armene, ĕsta-i cotul meu, tot cotu și taleru, că așa ți-l'am plătit tot-déuna! Asta sĕ-ți fiă de învĕțătură sĕ mai mințescĭ pe Pintea!“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum-că Pintea a fost un adevărat apărător al poporului asuprit, se vede din următórea tradiţiă păstrată până adî în giurul Năsăudului:

Pe timpul lui Pintea se ţinea de districtul Bistriţii tot cornul Ardealului cunoscut mai târdiu sub numele de districtul Năsăudului şi al Bistriţei, adecă cam acel ţinut, care adî formézá comitatul Bistriţa-Năsăud.

Magistratul Bistriţei se îngrija şi de adunarea dărilor. Primarul fiecărei comune era dator să ducă darea la Bistriţă, şi adecă până în ḑiua de anul nou trebuia să fie dusă. Décă până în ḑiua de anul nou nu ducea care-va primar darea întrégă, îndată după anul nou se trezia cu esecutorul din Bistriţă în comună, însoţit de un scriitor şi de doi panduri dela magistrat.

Sunt riguroşi şi esecutorii de dare din ḑilele nóstre, numiţi de popor „jucuţêi“ şi „arjucuţi“, dér esecutorii magistratului Bistriţei din ḑilele lui Pintea erau mult mai cumpliţi. Ei, adecă, cum ajungeau într'o comună, mergeau la primarul şi-i

B.C.U. Cluj / Central University Library Cluj

visitau rĕvașele. Apoi alegeau de pe rĕvaș pe pĕcătosul, care era cu mai multă restanță de dare, și-l chemau înaintea esecutorului; acesta poruncea pandurilor lui sĕ desbrace pe nenorocitul, sĕ-l lase numai în cămașă. Apoi îl legau țépĕn pe un cal de lemn numit „dereș“ și turnau pe el apă rece. Acésta era iérna prin câșlegile Crăciunului! Nenorocitul țipa, se sbătea, dér nu-i folosia nimic; pentru fiă-care husoș, ce era dator în dare, 'i se turna o cofă de apă rece. Unii mai muriau de frig, alții se alegeau cu bóle pe tótă viéța.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu acéstă tortură înfricau pe bieții creștinĭ sĕ facă banĭ și din pământ, numai sĕ nu ajungă pe mâna esecutorului.

În acest mod torturase pe un nenorocit din Telciŭ, tocmai când se apropia Pintea de acea comună. Cum audì Pintea de acésta, se puse a căuta pe esecutor, sĕ-l învețe omeniă. Dér esecutorul era dus. Ómenii îi spun, că e în Bichiș. Numai atâta i-a trebuit la Pintea, sĕ scie unde e esecutorul. Ca fulgerul de iute a

sburat pe un armăsar negru până în Bichiș, urmat de vre-o câți-va ortacĭ de ai lui.

Când ajungeau ei în Bichiș, tocmai punea esecutorul pe un om pe „dereș“ și turnau pe el apă rece. Vĕdênd Pintea atâta barbariă, porunci sĕ deslege pe nenorocitul și luà la trei-parale pe esecutorul: „Cine ți-a poruncit ție, om fără de suflet și fără Dumnedeu, sĕ facĭ ce ai făcut? Se vede, că de Dumnedeu nu te temĭ, că te-a bate, sĕ te temĭ încai de mănia lui Pintea!“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

El porunci pandurilor dela magistrat sĕ desbrace pe esecutor și pe scriitor și sĕ-i pună pe „dereș“ și sĕ le tórne la fiă-care numai câte dece cofe de apă rece pe cap. Și porunca fù împlinită. Și cum turna apa pe ei, sloiŭ de ghiață se făcea. Ĕr bietul esecutor cu scriitorul magistratului clănțăniau în dinți de gândiai, că hodorogesce o móră gólă.

„Ați vĕdut, le dise Pintea, cât e de bine ceea ce faceți voi? Mergeți acum la magistrat și-i spuneți ce ați pățit; de v'a îndemnat magistratul, el sĕ vĕ scótă frigul din piele;

de aţĭ făcut din firea vóstră cea de câne, răbdaţĭ şi mulţămiţĭ lui Dumneḑeu, că aţĭ scăpat aşa uşor!... Acum îmbrăcaţi-i, apoi îi legaţĭ pe cai şi-i duceţĭ păn' la Salva, de acolo vor nimeri ei drumul spre Bistriţă. Dér vai de pielea lor, de mai dau unde-va de ei!"

Aşa grăi Pintea şi făcù scăpat pe esecutorul şi pe slujitorii magistratului. Ér aceştia, vĕḑêndu-se la largul, mergeau ca dinaintea Tătarilor. Nu se opriră pănă în Bistriţă, unde spuseră magistratului cele pătite. Ér magistratul, întru înalta lui înţelepciune, cerù dela împĕrăţiă un escadron de husarĭ sĕ trimită sĕ prindă pe Pintea. Şi husarii veniră pănă unde veniră, dér auḑind de ce sunt chemaţĭ şi sciind, că cu Pintea nu-i jucăriă de dat piept, se întórseră îndĕrĕt şi spuseră, că sĕ mérgă magistratul prin munţii şi prin pădurile pe unde se ţine Pintea, că ei cu caii lor nu sunt în stare.

După ce Pintea făcù scăpat din Bichiş pe esecutorul şi pe slujitorii magistratului, chémà la raport pe primarul şi-l întrebà, cum de lasă

lucrurile baltă până vine asupra satului urgia acela de executor? Ér primarul îi spuse, că uite, în anul trecut au fost bucate puține, din care pricină ómenii nu-și putură plăti dările, dér magistratul habar nu are de lipsa ómenilor.

Atuncĭ Pintea mai întrebà pe primarul, câtă dare restantă este? Și după ce primarul îi spuse, că atâta și atâta este, Pintea scóse punga și numĕrând toțĭ banii, ce-i datoria comuna Bichiș, îi dise: „Sĕ-i ducĭ, primarule, în Bistriță la magistrat și sĕ-i spui, că Pintea i-a pus pentru sat, că de pe ómenĭ n'ai ce scóte, fiind fórte lipsiți de bucate. Sĕ mai spui magistratului și aceea, că de mai cutézà a trimite pe sate astfel de executorĭ fărădelege, atuncĭ are sĕ se răfuéscă cu Pintea!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Primarului din Telciŭ încă îi dete Pintea banii, cu carĭ erau datorĭ telcenii în dare, sĕ-i ducă în Bistriță, numai sĕ nu mai trimità executor pe comună.....

Ce-am mai ride, sĕ se scóle Pintea și sĕ învețe și pe executorii de adĭ omeniă!

Un document despre Pintea Vitézul.

D-l *Ioan Leșian*, învețător român gr. cat. în Baia-mare, vrênd a ne da un ajutor întru adunarea datelor despre Pintea Vitézul, a binevoit a trimite la adresa „Gazetei Transilvaniei“ copia unui document, ce se păstréză în archivul orașului Baia-mare.

D-l Leșian ne spune, că tocmai acum lucréză la „Monografia și istoria orașului Baia-mare“, în care mai pe larg se va vorbi și despre Pintea Vitézul. Documentul, a căruia copiă ni-a trimis'o d-sa, pórtă data de 14 Aug. 1703 și e scris într'o limbă și cu o ortografiă pocită ungurésc㎠, cum se scria pe acele timpurĭ. *).

*) Étă documentul în copiă:

„1703 Die 14 Aug.

1. „Máramarosban Szigethen levő Feőkapitanya az Kuruczoknak Majos János két izben irt levelet az Nemes Tanácsnak. elsőben kéri és inti az nemes Várost az engedelemre; másodszor penig igen keményen parancsol két rendbeli levelében; hogy 3 vagy négy tonna puskaport; tizennyolcz sing ángliai posztót, száz tallért,

ónát, töltést mennél többet, zaszlónak való bagázsiát küldjön az város, élete jószága elvesztése és Feleségeiknek s gyermekeiknek fegyverre való hányattatása, és Bíráknak s Tanácsnak felkaróztatása alatt; jóllehet Szigetről Majos úr uttyját másfelé vette s bántódása az városnak miatta nem essett, de más rendbeli kuruczok signantur (signanter) Békéssy András, Lantos János, Balla Urszuly Hadnagyok két zászlóval, es amaz hires Tolvay *Hollómezei Pintye úr heted vagy 8-ad magával*, ki ekkor a méltos. Fejedelem Felső vadászi Rákóczi Ferencz kglms urunk Gráát (gratiáját) más emberek által sollicitálta, és egy nehány gyalogok az városhoz és alá estve felé sebessen jövén, a Magyarkapu eleiben állván, potenter urgiálák (urgeálák) s kévánák, hogy a várost adják fel az Méltós. Fejedelem számára, és sok beszédek után mind ök, mind a Város részéről arra hajlottak, hogy akkor estvének ideje lévén, mindkét részről zállagot adván egymásnak, megesmertetnék sub bonis modis az kévánság és az városnak megh maradása iránt, a minthogy akkor estve az Zállogok in vicem bejövén s kimenvén, reggel mind az város részéről, mind a kuruczok iránt arra hajlottanak, hogy embere által az Nemes Város a Mélt. Fejedelmet megtalálja, mely végzésbe mindnyájan acquietálván, étellel s itallal gazdálkodván, két szekeren kenyeret, hust, átalágban bort vivén az Várostól a Kuruczoknak — nem tudatik mitől viseltetvén a hús — kenyeret széllyel hányva, a bo-

ros átalagok fenekét kiverték és a kapura nagy dühösséggel jövén, a külső kapút bevágták, közöttük *fö és első lévén az megemlitett Pintye maga és vágta a kaput*, az városban levö kurucz zállogok s Hadnagyok sok rendbeli tilalmazások ellen; azért a kurucz zállogok nógatásból, midőn már kétszeri lövéseket is elszenvedtek volna *a lakosok puskázáshoz kényszerittettek nyulni és a puskázás közbe a megmondott Pintye meglövettetett*, mivel ö az ország uttyában sok ártatlan vért ontott ö neki is vére az ország uttyában az kapu elött kiontatott, *teste penig, mint gonosztévönek, tiszteség nélkül a Várdombon belül az keritésen eltemettetett*".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din document se vede, că Pintea a fost împuşcat în pórta cetăţii Baia-mare, în 1703, ér trupul lui s'a îngropat fără nicĭ o onóre pe culmea cetăţii, lângă gard înăintru.

O copiă de pe acest document a fost publicată de altmintrelea şi în „Familia" (nr. 22 din 1895), căreia 'i s'a comunicat din partea d-lui Nicolau *Nilvan*. D-l Nilvan, publicând documentul, l'a însoţit cu un interesant comentar, din care reproducem la acest loc următórele:

„Poporul, ḑice d-l Nilvan, nu fără causă a onorat pe Pintea cu frumosul epitet de „Vitéz" şi nu fără

causă i-a eternisat memoria prin aceea, că cele mai frumóse locurĭ ale naturei le-a numit după numele lui, precum sunt între altele: „Poiana Pintii“, „Fântâna Pintii“, „Pétra Pintii“, „Șatra Pintii“ ș. a.

Și décă întru adevĕr nu fără causă a onorat și onoréză încă și astădĭ poporul român amintirea lui Pintea Vitézul, de sine se ivesce întrebarea, că óre care póte fi acea causă? Ca sĕ putem rĕspunde la acéstă întrebare, trebue sĕ cunóscem măcar în liniamente generale starea socială, religiósă și politică a poporului român din acel timp, când și în mijlocul căruia a trăit Pintea Vitézul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pintea Vitézul, precum se vede din un document autentic contimporan, a murit în anul 1703, August 14, prin urmare el a trăit la finele secolului al 17-lea și la începutul secolului al 18. Tot atuncĭ a trebuit sĕ facă și vitejiile, pentru carĭ poporul îl numesce „vitéz“.

Scim din istoriă, că la începutul secolului al 18-lea douĕ evenimente istorice de mare însemnătate s'au

ivit, carĭ au pus pe poporul român din Ardeal şi comitatele vecine în mare fierbere şi turburare. Acele douĕ evenimente importante au fost: 1) Presiunea din partea romano-catolicilor, protegiaţĭ de curtea domnitóre, pentru a-i uni pe Românĭ în cele religióse cu biserica Romei; 2) Rĕscóla lui Francisc Racolţa II în contra casei domnitóre.

Cumcă Românii nu bucuros şi fără opunere au primit unirea cu biserica Romei, — afară de faptul, că multe comune românescĭ au rĕmas până adĭ neunite cu biserica Romei, deşi sunt resfirate tot printre sate unite, ca nisce insule în mijlocul unei mărĭ, precum sunt comunele Finteuşul mare şi Vălenii Şomcutei, în fostul district al Chiorului, — servéscă drept probă şi următórea istorióră:

Fiind subscrisul în vara anului 1894 la scăldile (băile) Bicsadului, din „Ţéra Oaşului“ în comitatul Sătmar, am visitat şi mănăstirea Bicsadului, care este în depărtare numai de $^1/_2$ óră dela scăldĭ şi care aparţine diecesei gr. cat. a Gherlei. În sala de mâncare a călugărilor basiliţĭ,

mi-a atras atențiunea un tablou, care represintă o scenă înfiorătóre, cum au ucis nisce Români îmbrăcați în haine țĕrănescĭ, cu topórele, pe un călugĕr.

Observând d-l Arcadiu Pásztori, egumenul mănăstirei, că mĕ interesez de acel tablou, mi-a istorisit următórele:

Mănăstirea Bicsadului s'a înființat la anul 1700 prin Isaia Caroli (Károlyi) cu acel scop, ca sĕ stirpéscă imoralitatea, ce era fórte lățită la poporul român din acele părți, care trăia resfirat prin munți, ducênd o viéță desfrênată, în bigamiă, și pentru ca călugării sĕ conlucreze la propagarea unirei cu Roma. Isaia Caroli a fost născut în Trapezunt (Asia) și, ca preot fórte învĕțat, trăind în Roma mai mulți ani, a fost trimis din partea Pontificelui, ca paroch al bisericei gr. cat. din Dobrițin, unde a și funcționat ca atare mai mulți ani.

Deórece însĕ pe el și pe credincioșii sĕi l'au atacat tocmai sub decursul serviciului dumnedeesc calvinii din Dobrițin, și li-au luat cu puterea localul unde s'a ținut serviciul divin, el a părăsit Dobriținul și a mers în „Țéra Oașului", unde cu ajutorul împĕratului Leopold și a Papei a întemeiat mănăstirea dela Bicsad în anul 1700.

In acea mănăstire, primul egumen a

fost însuși Isaia Caroli; fiind însĕ un energios propagator al unirei între poporul român și sbiciuind fără cruțare imoralitatea, mai ales bigamia fórte usitată în acele părți, în nóptea dintre 14—15 Maiŭ 1703 l'au atacat și l'au ucis în așternutul sĕu ómenĭ de ai lui Pintea și cadavrul lui l'au dus între munți, unde călugării, carĭ în nóptea amintită toți erau absenți, numai după câteva ḑile l'au găsit. Însu-și Isaia Caroli a scris în acele momente critice, cu sângele sĕu propriu, pe dunga patului, aceste cuvinte: „Eu pentru credință, speranță și iubire mor".

Cluj University Library Cluj

Décă acéstă istorióră este adevĕrată, și adevĕrată trebue sĕ fie, pentru-că d-l Arcadiu Pásztori m'a asigurat, că e basată pe documente, ce se află la mănăstirea Bicsadului, atunci e evident, că poporul român din acele părți s'a opus și cu forța propagării unirei, și ca conducĕtor cunoscut al opositiei a fost Pintea vitézul.*)

*) In Strîmbul, lângă Lăpuș, încă este o mănăstire, ce se ține de diecesa Gherlei. Strîmbenii toți sunt Românĭ uniți și au biserică de pétră. Inainte de unire însĕ au avut biserică de lemn. În Strîmbul, vor-

Numai ca șef recunoscut și energios al opositiei și nu ca hoț și-a putut căștiga Pintea vitézul acea mare popularitate, ce se vede după tradițiunea poporului, că a avut'o.

Pe timpul, când s'a rĕsculat Francisc Racolța în contra casei domnitóre, popularitatea și renumele lui Pintea erau la culme, și acésta a fost causa, că ajutorul nu de puțin preț al lui Pintea a fost bine primit de cătră Racolța și că Pintea s'a luptat cu tótă energia, ca Lobonții, cum îi numiau pe partisanii casei domnitóre, sĕ fie învinși. Zelul cel mare, ce a desvoltat Pintea pentru a promova causa lui Francisc Racolța, se vede și din un document contimporan, ce se află în archivul orașului Baia-mare, și este públicat

---

bind eu cu mai mulți ómeni bĕtrâni, am audit dela ei următórea legendă: După trecerea la unire, o singură babă rĕmase credinciósă legei, ce o apucase din strămoși; ea nu voia sĕ trécă la unire din causă, că uniții au biserică de pétră, pe când sciut lucru este, ḑicea ea, că în petrii, în stânci și bolovani „șede uciga-l crucea". De aceea conchidea ea, că legea uniților nu póte fi bună. — *I. P. R.*

la pagina 296 în cartea „Nagybánya és környéke“, tipărită în Baia-mare la Mihai Molnar în anul 1894.

(La acest loc d-l Nilvan reproduce documentul unguresc amintit, pe care ni-l'a comunicat şi nouĕ d-l învĕţător Leşian, apoi continuă astfel:)

Din acest document se vede apriat, că Pintea n'a murit ca un hoţ persecutat, ci ca un oştén vitéz, în fruntea acelei oştĭ Racolţiane, care s'a luptat sĕ ocupe cu asalt cetatea Baia-mare, şi că în acea óste au fost şi alţĭ căpitanĭ românĭ, şi anume unul, care se chiăma *Urs Bala*, séu póte *Bălan*.

E adevĕrat, că scriitorul acestui document îi dă lui Pintea şi epitetul de „*tolvaj*“, adecă hoţ; însĕ trebue sĕ scim, că Maghiarii au avut, ba şi astădĭ au datina a-i numi „hoţĭ“ pe toţĭ acei bărbaţĭ născuţĭ din sînul altor popóre conlocuitóre, carĭ s'au distins prin opositiă contra voinţei lor. Chiar în dilele nóstre încă audim despre cutare bărbat mai energic român dicêndu-i-se: „tolvaj N. N.“ şi în general: „tolvaj oláh“. De aci vine, că pe Horia şi Cloşca, pe Iancu

și pe apĕrătorii mai energioșĭ ai causelor române nu i-au considerat și nu-i consideră de luptătorĭ sinceri ai drepturilor poporului, ci numai ca pe nisce făcĕtorĭ de rele.

Cum sĕ ne esplicăm însĕ acea împrejurare, că în acest document Pintea se numesce „*domn*“—*Pintye úr?* Óre sĕ fie acésta o ironie la adresa lui Pintea, care în timpul scrierii documentului era deja mort, dér pănă era în viéță toțĭ cetățenii din Baia-mare tremurau de frica lui? Séu dóră Pintea în adevĕr n'a fost un simplu țĕran și, prin urmare, a meritat epitetul de „domn?.“ Eu așa cuget, că Pintea a fost născut din familia nobilă a Pintescilor și ca atare n'a putut fi împiedecat a învĕța și ceva carte, póte tocmai la școlele din Baia-mare; prin urmare el a aparținut puținei inteligențe române din acele timpurĭ, care s'a interesat de sórtea neamului sĕu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Presupunênd, că Pintea a fost născut ca nobil și a avut și ceva carte, cu tot dreptul a meritat numirea de „domn“, mai ales décă vom considera și acea împrejurare,

că n'a fost un simplu gregar în ós tea lui Racolța, ci, precum se dice în document, cel mai de frunte conducĕtor al acestei oștirĭ Racolțane, care a voit sĕ ocupe cu asalt cetatea Baia-mare.

Cumcă Pintea vitézul n'a fost un hoț ordinar, încâtva și străinii o recunosc. Étă ce ne spune în asta privință cartea mai sus amintită: „Nagybánya és kőrnyéke“ la pag. 298:

Nu-i lipsită de verosimilitate acea părere — scrie autorul maghiar — că Pintea a făcut parte din acel soiŭ de haiducĭ, pe carĭ mai mult amărăciunea și dorul de rĕsbunare, decât pofta de a jăfui i-au silit sĕ ducă viéță haiducéscă; ba chiar nicĭ aceea nu-i imposibil, că él a fost unul dintre conducĕtorii mai îndrăsneți de guerile curuțescĭ (racolțane), căcĭ dându-li-se ocasiune, nu s'au reținut nicĭ dela aventurĭ hoțescĭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acelașĭ autor scrie, că după unele versiunĭ ale tradițiunei, Pintea a fost acela, care a condus pe Tătarĭ în comitatele Sătmar și Maramureș. Acéstă versiune însĕ, tocmai décă esistă, nu are nicĭ o basă istorică, deórece Tătarii au devastat

în comitatele amintite în anul 1717, ér Pintea a murit în 1703, aşa-déră cu 14 anĭ mai înainte de venirea Tătarilor.

Tot în acéstă carte, la pag. 299, se ḑice, că o altă versiune a tradiţiunei poporului descrie în formă romantică întêlnirea lui Pintea cu Teodor Crăciun, care a fost încredinţat din partea autorităţilor, ca sĕ prindă pe Pintea; tradiţiunea spune adecă, că cu acea ocasiune s'a dovedit după semnele, ce le purtau ambii la grumazĭ, că ei sunt fraţĭ adevĕraţĭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La acésta numai atâta avem de observat, că întru adevĕr ei au fost fraţĭ adevĕraţĭ, pentru-că ambii au fost Românĭ şi ambii au fost vitejĭ, deóre-ce acest Teodor Crăciun (Karácsony) a fost dela Borşa în Maramureş, care cu Românii sĕi a nimicit în anul 1717 órdele Tătarilor şi a eliberat multe mii de creştinĭ din captivitatea lor.

Nu-i imposibil, că Teodor Crăciun încă a fost dintre acei fêrtaţĭ vitejĭ ai lui Pintea, care a rĕmas în viéţă, pănă la venirea Tătarilor, în-

têmplată, cum s'a amintit mai sus, la anul 1717.

Până aci comentariile d-lui Nicolae Nilvan.

* * *

De încheiere mai am sĕ adaug, că un om din Măgógia mi-a spus la 23 Maiŭ a acestui an, că coiful şi cămaşa cea de zale a lui Pintea se află în biserica din Budescĭ, în Marmaţia, şi că sunt atât de grele, încât el nu le-a putut ridica, deşi s'a opintit din rĕsputerĭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V.

Ĕtă şi unele legende din viéţa acestui erou naţional. La locul întâiŭ punem: „Horea lui Pintea Vitézul“, după cum am scris'o dela Cupşa Vasilie din Strîmbu, cum o aflăm şi în „Gutinul“ şi în „Nopţile Carpatine“ ale lui Drăgescu:

Horea lui Pintea Vitézul.

I.

Frundă verde de sĕcară,
Cólea despre primăvĕră
Când se 'mbracă codrii ĕră,
A eșit Pintea afară;
A lăsat cetăți și sate,
Ce sunt pline de pĕcate,
Și s'a tras în codrul verde,
Unde traiul lin se pierde.
Colo jos în codrul verde
Ce cumplit foc se mai vede!
Lângă el Pintea ședea
Și cu soții lui vorbia,
Vorbia și se sfătuia.
Ei erau pănă 'n cinci-dĕci
Și frigeau vre-o trei berbeci,
Nu-i frigeau precum se frige,
Ci-i întorceau în cârlige,
In cârlige și 'n belciuge,
Sĕ le fie carnea dulce.
Când berbecii se frigea
Și cina când se gătea,
Pintea la soți se 'ntorcea
Și din gură le grăia:
— Fraților, fĕrtaților,
Stau sĕ mor, așa-mi e dor!
Mergeți câți-va 'n Baia-mare,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aduceți pâne și sare,
Și-apoi câți-va 'n Baia-mică,
Și-aduceți vin și palincă,
Sĕ ne facem voiă bună,
Sĕ petrecem împreună!

Un voinic mai tinerel,
Și 'ntre soți mai vitejel,
Oblu 'n sus s'a ridicat
Și ast-fel a cuvêntat:
— Ascultă, Pinte voinice,
Noi la Baia nu ne-om duce,
Căci viéța încă-i dulce,
Dér de-o și fi sĕ pornim,
Cei mai bravi sĕ ne 'nsoțim;
Ș'atunci apoi vom pleca,
Décă din tine-om afla
Mórtea ta din ce va sta?
— Fraților, fĕrtaților,
Din mine puteți afla,
Că mórtea mea înc'o sta:
Din trei fire de grâu sfânt,
Dintr'un plumb micuț d'argint,
Bine 'n pușcă îndesat
Și la peptu-mĭ ațintat.

Când fĕrtații audĭră,
Armele și-le gătiră
Și pe cai că se suiră,
Cătră Baia se porniră.

II.

Când la Baia s'arătară,
Pórta 'nchisă o aflară,
Și cu bărdĭ dĕdură 'n pórtă,
De se sparse 'n ḑece tótă,
Și în Baia ei intrară,
Pe la nobilĭ se băgară,
După vin, pâne și sare,
Ca sĕ ducă de mâncare.
Dér ei bea și-șĭ petrecea,
Iute séra le trecea,.....
Când pandurii 'nțelegea,
Cum-că Pintenii au vinit,
După ei au si pornit,
Și 'năuntru ei întrară,
Și de arme-i despoiară,
Și ca nodul îi legară.

— Fraților, pandurilor,
Dați-ne voi nouĕ pace,
Că nimica n'om mai face,
Dér de ne duceți la mórte,
Vai și-amar de-a vóstră sórte!
Dér pandurii rĕspundea:
— De aicĭ voi nu veți scăpa,
Păn' de scire nu ni-ți da
Mórtea Pintii 'n ce va sta?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Fraților, fĕrtaților,
Ḑise Pintea soților,
Dér întors'au soții éră?
Rĕu mĕ tem, ca sĕ nu piéră!
Ceialalți atuncĭ grăiră:
— Cine scie ce pățiră,
Écă mieḑul nopții vine,
Și din ei nu 'ntórnă nime.
Pintea calul și-l gătia
Și de loc încăleca,
Și când calul și-l pornì
Pănă 'n Baia nu-l oprì.
Prin cetate când intra
Fluera și asculta
Dór de soții lui va da,
Că fĕrtații-l cunoscea
Pintea când le fluera!..
Déră soții nu s'arată,
Ci o cétă neașteptată
De pandurĭ din Baia-mare,
Ce era la priveghiare,
Dóră Pintea va veni,
Cu ai sĕi de a-se întâlni,
Când pe Pintea îl vĕḑură,
Toți în cale îi stĕtură.
— Dă te Pinte — acu legat,
Că, de nu, vei fi pușcat
Cu trei fire de grâu sfânt,
Cu plumbuțe de argint!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Fraților, fĕrtaților,
Ḍise Pintea soților,
Dér întors'au soții éră?
Rĕu mĕ tem, ca sĕ nu piéră!
Ceialalți atuncĭ grăiră:
— Cine scie ce pățiră,
Écă mieḍul nopții vine,
Și din ei nu 'ntórnă nime.
Pintea calul și-l gătia
Și de loc încăleca,
Și când calul și-l pornì
Pănă 'n Baia nu-l oprì.
Prin cetate când intra
Fluera și asculta
Dór de soții lui va da,
Că fĕrtații-l cunoscea
Pintea când le fluera!..
Déră soții nu s'arată,
Ci o cétă neașteptată
De pandurĭ din Baia-mare,
Ce era la priveghiare,
Dóră Pintea va veni,
Cu ai sĕi de a-se întâlni,
Când pe Pintea îl vĕḍură,
Toți în cale îi stĕtură.
— Dă te Pinte — acu legat,
Că, de nu, vei fi pușcat
Cu trei fire de grâu sfânt,
Cu plumbuțe de argint!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Ba, ḑĕu, că eu nu m'oiŭ da,
Sĕ sciu chiar că n'oiŭ scăpa,
Și mai bine voiŭ murì,
Că fĕrtații mei v'au spus.
De v'au spus, ca ei sĕ scape,
Peste țĕrĭ și peste ape,
Dómne-atuncĭ 'i poțĭ ierta
Și pe mine-a mĕ certa!
De v'au spus, ca sĕ mĕ vêndă
Și pandurii sĕ mĕ prinḑă
Dómne, atuncĭa tu sĕ-i baţĭ
Că nu-s fraţĭ adevĕraţĭ!..
Fraţilor, pandurilor,
Spuneţĭ voi și domnilor,
Că legat eu nu m'am dat,
Ci vitéz, că m'am luptat,
Ca sĕ sciu, că de prunc mic,
Păn' la mórte-am fost voinic.

Și când arma și-o golesce,
Pe pandurĭ mi-i tăvălesce,
Și când scóte sabia nouă,
'I se rumpe tocma 'ndouĕ,
Și când scóte sabia veche
'I se rupe la ureche.
Atuncĭ plumbul de argint
Și trei fire de grâu sfânt —
L'au aruncat la pământ.
Pieptul lui bucăţĭ se frânge,

Cât și calul lui îl plânge,
Și rânchéză, asvêrlesce,
Căcĭ pe domnul sĕu jelesce.

Și când sufletul și-l da
Pintea astfel cuvênta:

— O sută cinci-dĕcĭ ai mei
De voinicĭ, ca nisce smei,
Vĕ pădițĭ prin codrul verde,
Că'n Baia viéța-țĭ pierde, —
Și ținețĭ toțĭ la-olaltă,
Și nu vĕ dațĭ nicĭ-odată.
Nu dațĭ sfatul
La fêrtatul,
Că fêrtatul
Pune capul!
Ascultațĭ voinicĭ de mine,
Sĕ vĕ 'nvĕț a trăi bine:
Sfatul nu vi-l dațĭ la nime,
Cui îi dai pâne și sare,
Ala te mâncă mai tare!..
De adĭ Pintea vitéz mare,
N'a tăia domnii 'n cărare,
Pintea a gătat cu tóte
Și trage acum de mórte.
Dintre voi cin' mĕ iubesce,
Cine pe Pintea-l jălesce,
Dupăce voiŭ muri eu
Sĕ-mĭ tundă tot pĕrul meu,

Babeș-Bolyai Central University Library Cluj

Și 'ntr'o ḍi de sĕrbătóre
Sĕ-l pună 'n pórtă la sóre:
Sĕ-l pieptine fetele
In tóte Duminecile,
Și sĕ-l sufle vênturile
Colea primăverile.

Trei voinicĭ s'au și aflat
Pĕrul de 'i l'au tăiat:
Unu-i George Sălăgianul,
Și cu Mitru Ardeleanul,
Altu-i Ioan Moldovanul;
Ĕștia pĕrul i-au tăiat
In pórtă l'au așeḍat
Ca el sĕ se pomenéscă
In cea ṭéră ungurésc㎃,
De Românĭ fiă mărit
Și de Ungurĭ pomenit!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In numĕrul 20 al „Gazetei Transilvaniei“ din 1897 aflăm următorul „*Vers alui Pintea*“, care mi-se pare cel original și în adevĕr creaṭiune pur poporală, ér cel de mai nainte sigur e cioplit din acesta, orĭ din altul asemenea acestuia:

Vers alui Pintea Vitézul.

De unde-i Pintea de felĭ?
Din Mogógĭ, dela Ardelĭ.
Pintea nicĭ de-acolo nu-i,
Că-i din sînul codrului.
Sub pólă de codru verde,
Puțină zare se vede;
Nu sciu, zarea-i puținea,
Orĭ dór' Pintea-i p'ângă ea
Cu vre-o ḑece, doi-spre-ḑece
Și mi-șĭ frige d'un berbece,
Și mi-l împărțesc frățesce
Cum și Dumnedeu voiesce.
Pintea din loc s'o sculat,
La plimbare s'o luat
Și din gură mi-o strigat:
— Care fêrtat s'a d'aflare,
Sĕ mérgă la Baia mare
După pâne, după sare,
După praf de cel mai mare;
După lin, după pelin,
După trei cupe de vin?
Numai unu s'o aflat,
Care-o fost mai slab la cap.
— O, Pintiucă, eu m'oiŭ duce
Și de tóte ți-oiŭ aduce,
De mi'i da murguț spăriet
Și de cómă săbiet.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și i-o dat murguț spăriet
Și de cómă săbiet,
Si pe el o 'ncălecat,
Drumu-a lungul l'o luat
Și'n Baie și-o d'alergat.
— Ḍiua bună, băeșii!"
— Sănětoși, dragu badii!
Tu eștĭ fĕrtatu Pintii?
Měi fĕrtat, fĕrtatule,
Ascultă-ne vorbele:
De eștĭ fĕrtatu Pintii,
Spune-ne mórtea Pintii,
Că cu banĭ te-om cumpăni:
Intâia cu tăierei,
A doua cu husoșei,
A treia cu mănunței!
— Mórtea Pintii nu oiŭ spune,
De mi-țĭ pune pe cărbune;
Mórtea Pintii nu-oi dare,
De mi-țĭ pune pe frigare.
— Měi, fĕrtat, fĕrtatule,
Spune-ne mórtea Pintii,
Cu talerĭ te-om învĕli.
Veḍĭ, talerii, cum îi veḍĭ;
Pe galbenĭ n'om pune preț!
Mórtea Pintii o spuseră:
Trei grăunțe de grâu sfânt,
Lâng' acestea-un plumb de-argint,
Subsuóră ațîntit,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Subsuóră de-a drépta,
C'acolo-i stă puterea.

Pintea 'n Baie a picat,
Cu picioru 'n pórtă-o dat
Băieșii că i-or strigat:
— Pinteo, Pinteo, vitéz mare,
Nu ne sparge portițare;
Din trei puscĭ vom împușcare
Și la pământ te-om culcare,
Cu trei fire de grâu sfânt,
Lâng'acestea-un plumb de-argint
Subsuóră ațintit,
Subsuóră de-a drépta,
C'acolo 'țĭ stă puterea!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pintea éră 'n pórt'o dat
Și din gură și-o strigat:
— Nu-mĭ e mórtea pușca ta,
Ci mi-e frunda și iérba,
Care-i în tótă lumea.
Din trei puscĭ mi-o d'împușcat,
Pintea 'n genunțĭ mi-o picat
Și el numai și-o strigat:
— Cine 'și ține fĕrtat dulce,
P'acela dracu l'ar duce;
Cine 'și ține fĕrtat drag,
N'ar avé loc fără 'n Iad!
Jale-i Dómne cui e jale,
Jale-i frundei și ierbii

După armele Pintii,
Cum în cuiu s'or rugini,
Nimenĭ nu le-a stăpâni.
Hei tu, mămulica mea,
De-ai fi sciut cui mĕ crescĭ,
M'ai fi dat hrană la pescĭ
Și de cuiburĭ la crăiescĭ;
Sĕ fi sciut cui mĕ facĭ,
M'ai fi dat hrană la vacĭ
Și de cuiburĭ la gândacĭ!

(Audită în Ieud, în Marmația).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În comuna *Sâncel*, lângă Blașiŭ, aflaiŭ următórea baladă despre:

Pintea Vitézul.

În cetate în Băiță
Suntu-mĭ doi robĭ în temniță,
Unu-i Pintea hoțomanul,
Unul e Stan Ungureanul;
Ér în ușa temniței
Șede măicuța Pintii
De 'mpletesce
Brêu șerpésce,
Și pe Pintea mi-l hrănesce.
Ér Pintea din graiŭ grăia:
— Maică, măiculéna mea,

Du-te la domnii din sfat
Și spune, că m'am rugat,
Că de când mĕ țin legat
Șerpii 'n barb'au fluerat,
Mustețele-mĭ bat brațele,
Pĕr galbin călcâele
Și barba genunchile!

Maică-sa l'a ascultat
Șĭ-a mers la domnii de sfat
Și din gură-a cuvêntat:
— Étă domnilor de sfat,
Cum Pintea meu s'a rugat:
De când îl țineți legat,
Șerpii 'n barb'au fluerat,
Mustețele-i bat brațele,
Pĕr galbin călcâele,
Și barba genunchile;
Și se rógă sĕ-l iertați,
Din temniță sĕ-l scăpați.....
Déră domnii cei de sfat
Tot riḑênd au cuvêntat:
— Sĕ nu fie supĕrat,
Nevastă i-am căpĕtat
Vin roșu i-am cumpărat,
Ceteraș
Din Făgăraș!
Și maica-sa, mângăiat',
La temniț'a alergat

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Și din gur'a cuvêntat:
— Nu fi, Pinteo, supĕrat,
Că mi-au spus domnii din sfat,
Că nevastă ți-au aflat,
Vin roșu ți-au cumpărat,
Ceteraș
Din Făgăraș!
Pintea, când o auḑia,
Crișcă una și grăia:
— Maică, măiculéna mea!
Mare eștĭ
Puțin pricepĭ!
Póle lungĭ și minte scurtă,
Femeie nepricepută:
Nevasta mi-s furcile,
Vin roșu mi-i sângele,
Ceteraș
Ii hoheraș! . . . .
Maică, măiculéna mea!
Du-te 'n capul satului,
În fundușul grajdului,
În grajdul cel ferecat,
Adă-mĭ un murg de furat,
Cu șea nouă înșelat,
Cu nóuĕ chingĭ 'nchingat,
Cu nóuĕ frêne 'nfrênat,
Sĕ mĕ duc în fugă mare,
În oraș în Bălgărad,
C'acolo-s domnii de sfat! . . . .

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Si maică-sa s'a și dus
Și murgul 'i l'a adus
Și murgul d'așa sufla,
Temnița de se surpa
Și Pintea din ea eșia.
Și pe cal, că se suia
Și din graiu așa-i grăia:
— Maică, măiculéna mea,
Du-te 'n cornul temniții
Și-mĭ mai adă-o cărămidă,
Să te văd, ca prin oglindă,
Că de adĭ mâne 'n colea
Ochii tăi nu m'or vedé,
Nicĭ gura nu m'a mustra
Cu cine-mĭ petrec lumea!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Apoi la sfat se ducea
Și cătră domnĭ, că ḑicea:
— S'aveți, domnilor tot bine,
Că n'ați fost harnicĭ de mine!
— Să mergĭ, Pinte, sănătos,
Ca și-un voinic, cum ai fost,
Ca un trandafir frumos,
Care-l bate vêntu 'n dos
Și n'are nicĭ un miros!
— Pașĭ, pașĭ, pașĭ,
Murgule, pași!
Să ajungem la pădure,
Und' béu hoți pe iepe sure,
Fără cărți, fără ți̯dule!

Cântă mierla din pădure:
— Cine-a furat sĕ mai fure,
Păgubașul sĕ-l spêndure
De clombița fagului
Cu căpĕstrul șargului,
Că dĕu, hoțul sĕracul,
Mult îșĭ sparge el capul
Când pornesce la furat
Spovedit, cuminecat
Și de Dumnedeu — iertat!

O variantă a acestei balade, publicată de d-nul Gr. Sima, preot în Cărpeniș, o aflăm în „Transilvania“ din 1890. Étă-o:

Pintea.

Jele-i, Dómne, cui e jele
Jele-i Dómne, codrului,
De armele voinicului,
Că te ploua și te ninge
Și n'are cine te 'nginge,
Că voinicul, ce le-a 'ncins,
Șede la temniță prins;
Voinicul, ce le-a purtat,
Șede 'n temniță 'ncuiat.
În temniță

La Băiță
Sunt doi frați,
Tare legați
Cu curele
Pănă 'n șele,
Pentru a lor marĭ greșele;
Unu-i Stanu
Ungureanu,
Unu-i Pintea voinic mare,
Care 'n lume sĕmĕn n'are.
Da 'n gîrliciul temniții,
Șede măicuța Pintii,
Ea 'mpletesce-un brîu sêrbesce
Și pe Pintea-l dojenesce:
— Pinte, Pinte, dragul meu,
Én' ascultă ce-ți dic eu:
Las' pe Stanu
Ungureanu,
C'a pus capul taică-tĕu
Și l'a pune și p'al tĕu!
Dér Pintea că se 'ntorcea
Cătră maică-sa grăia:
— Maică, măiculéna mea,
Mergĭ tu la domnĭ și te rógă
Pe mine sĕ mĕ slobódă,
Că de când îs la 'n chisóre,
Mi-a vint vremea de 'nsurare,
Că de când îs la robie,
Bate-mĭ pĕrul la călcâie,

Mustețile-mĭ bat brațele,
Și barba genunchile!
Maica Pintii s'a luat
Și la domnĭ c'a alergat
Și la domnĭ, că s'a rugat,
Sĕ-l lase din închisóre,
C'a vint' vremea de 'nsurare;
Că de cându-i la robie,
Bate-i pĕrul de călcâie,
Mustețele-i bat brațele,
Și barba genunchile.
Ér domnii se 'nțelegea,
Și astfel rĕspuns îi da:
— Du-te și la Pintea-i spune,
Că adĭ mâne-or sĕ-l cunune,
Că pe Marțĭ pe prânḍul mare,
Atuncea l'om însurare,
Că nevasta-i căpĕtată,
Țapă lată ferecată,
De car' n'a vĕḍ'nt nicĭ-odată.
Și nănaș din Făgăraș!
Maica Pintii s'a luat,
Și rĕspunsul 'i l'a dat,
Că pe Marțĭ pe prânḍul mare
Atuncea l'or însurare,
Că nevasta-i căpĕtată,
Țépă lată, ferecată,
De car' n'a vĕḍ't nicĭ-odată,
Și nănaș din Făgăraș.

Ér̆ă Pintea-'i r̆ĕspundea,
Și din gur̆ă așa gr̆ăia:
— Maică, măiculéna mea!
Du-te la grajdul de paltin,
Și-mĭ adă murgu̯țul galbin.
Când murgul s'apropia
Lăcatele descuia,
Ușile le despica,
El din temniță scăpa,
Pe murgu̯ț mi-s'arunca
Și din gur̆ă cuvênta:
— Haidați, boerĭ, după mine,
Sé vĕ 'nvĕț a trăi bine!
Ér domnii, că trămurau,
Și din gur̆ă așa-mĭ gr̆ăiau:
— Sè mergĭ, Pinte, sănĕtos,
Ca un trandafir frumos,
Că ni-s caii învĕțațĭ
Și la fugă nededa̯țĭ!

O altă baladă despre Pintea vitézul, aflată în Sâncel lângă Blașiu, e următórea:

Pintea și soru-sa.

În cetate în Băiță
Suntu-mĭ doi robĭ în temniță:
Unu-i Pintea hoțomanul,
Altu̯ e Stan Ungureanul.

De mâncare cin' le cară?
Da soru-sa Anghilina
Le cară prânḍul și cina.
Pintea din gură grăia:
— Soră, sorióra mea!
Spune-mĭ visul, ce-ai visat?
— D'am visat, frate, visat:
Dóue pânze d'albe lungĭ,
La capĕtul pânzelor
Stau douĕ turme de oi,
Și la capĕtul din jos
Doi corbĭ stau și croncănesc.
— Soră, sorióra mea!
Adevĕrat
Ce-ai visat,
C'ale douĕ pânze lungĭ
Mi-or fi calea păn' la furcĭ;
Al' dóuĕ turme de oi
Va fi lumea după noi;
Corbii, carii croncănia,
Domnii, carĭ ne sfătuia....
Bate vêntul, iérba cresce,
Ieșĭ, soră. de mĕ primesce
Și-mĭ fă haina trupului
În portuțul codrului,
Și-mĭ croesce o mintie
Ca frunḍa verde din vie.
Și-mĭ croesce un comănac
Ca frunḍa verde de fag.

/ Central University Library Cluj

S'aud ape ciuruind,
Păsĕrelele cârtând;
Care-o fi pasĕrea mea
Sĕ s'alégă singurea
Şi sĕ-mĭ scriu o cărticea,
Cărticéua cu cernele
Că eu port haine cu jele
Şi stau cu capu 'n zăbrele,
Pare c'am făcut tot rele
Dinaintea maicei mele!...

În fine, în Tătârlaua, nu departe de Blaşiŭ, aflaiŭ următórea baladă despre:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Drăguţa Pintii.

Strigă Pintea dintre luncĭ,
Dintre luncĭ, din văi adêncĭ,
Nime 'n lume n'auḑia
Numai singur maică-sa:
— Ce-mĭ strigĭ, Pinteo, ce-mĭ strigĭ [dragă
Orĭ opincuţa ţi-ai rupt,
Orĭ boii ţi-ai pierdut,
Orĭ merindea ţĭ-ai gătat,
Pinteo, ce ţĭ-s'a 'ntêmplat?
Ér Pintea din graiŭ grăia:
— Maică, măiculéna mea,

Nicĭ opinca nu mi-am rupt,
Nicĭ merindea n'am sfîrșit,
Ci-am simțit și-am adormit
Sub un pom mare 'nflorit,
Pomul mi-s'a scuturat,
Florile m'o 'mpresurat,
Ș'un șerpe mare bălaur,
Maică, cu capul de aur,
S'o băgat, când durmiam eu,
S'o băgat în sînul meu;
Cu códa mijlocu-mĭ frânge,
Cu gura inima-mĭ suge!
'Nvĕlue-ți mâna 'n chindeu,
Și ți-o bagă 'n sînul meu
Și scóte șerpe bălaur,
Maică, cu capul de aur!
Maica din gură grăia:
— Decât, Pinteo, făr' o mână,
Mai bin' Pinteo, fără tine;
Dér du-te la tatăl tĕu,
Dór de-o fi el mai milos!
— Étă, tată, drăguț tată,
'Nvĕlue-ți mâna 'n chindeu
Și ți-o bagă 'n sînul meu,
Și scóte șerpe bălaur
Tată, cu capul de aur,
Cu gura inima-mĭ suge
Cu códa mijlocu-mĭ frânge!
Taică-sĕu din graiŭ grăia:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Decât, Pinteo, făr' o mână,
Mai bin'. Pinteo, fără tine,
Dér du-te la soru-ta,
Dór de-o fi ea mai milósă!
— Soră, soră, draga mea,
'Nvĕlue-ți mâna 'n chindeu
Și ți-o bagă 'n sînul meu,
Și scóte șerpe bălaur,
Soro, cu capul de aur,
Cu gura inima-mĭ suge,
Cu códa mijlocu-mĭ frânge!
— Decât, frate, făr' o mână,
Mai bin' frate făr' de tine;
Dér du-te la mândra ta,
Care te iubescĭ cu ea!
— Mândră, mândruléna mea,
'Nvĕlue-ți mâna 'n chindeu
Și ți-o bagă 'n sînul meu,
Și scóte șerpe bălaur,
Mândro, cu capul de aur;
Cu gura inima-mĭ suge,
Cu códa mijlocu-mĭ frânge!...
Nicĭ vorba nu o-a gătat,
Mâna 'n sîn și-o-a băgat
Și a scos un brĕu de aur,
Lung și greu ca un bălaur.
— Mândră, mândruléna mea,
Încinge-l Dumineca,
În ciudă la soru-mea
Și-l încinge 'n sĕrbătorĭ,
Tot în ciudă la némurĭ!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din cele aduse până aci din viéța lui Pintea vedem, că el aievea a fost un bărbat voinic, vitéz, născut a fi liber și cu durere de inimă, că tră cei nĕcăjiți si cu ură neîmpăcată cătră asupritori. Din care causă în treg poporul rom n, atât din Mara mureș și părțile ungurene, cât și din Ardeal, Bucovina și Moldova, păs trézâ cu scumpĕtate numele lui în deosebite legende și balade.

Multe legende și balade referi tóre la Pintea, s'or mai fi aflând res firate prin poporul nostru din Daci Traiană, căci dóră nu înzadar cânt poetul:

Acésta-i țéra basmelor,
Ce 'ngân' a nóstră minte
Prin frémĕtul fantasmelor
Din timpi de mai 'nainte.

Multe s'or fi aflând resfirate și d acelea, care se referesc la alți ero legendari de ai noștri. Tóte, tóte de pe tot locul, ar trebui adunate ca sĕ nu se pierdă, cum se pierduri cele 6 cărți Sibilice din 9, ce oferis muerea cumană regelui Romei ș căruia 'i se părù prea fabulos pre țul lor, dér la urmă pentru ultimel 3 oferì prețul a tóte 9.

(Fine